

Аптон Сінклер

Бібліотека Домов
Василя Коцана
Chicago, IL.

Ч.

ГЕРОЙ КАПІТАЛУ.

(A captain of industry by
Upton Sinclair).

Переклала

Н. РОМАНОВИЧ.

191-

Накладом „Канадийського Фармера”
852-854 Мейн Ст. Вінніпег, Ман.

I.

Маю намір в цій хроніці оповісти історію цівілізованої людини, що відкинула геть всі мрії і безглузді маріння і мала справу з самою тільки низькою дійсністю, що лежить біля нашого порогу.

Кожне прислівє, кожну утерту фразу й загальнопринятий вираз можна назвати закаменілою думкою. Колись вона жила була колись наглим огненным просвітком в мозку якоїсь людини; а тепер слова зривають ся з нашого язика без розуміння нами їх значіння. Так, коли стала ся подія, якою починається мое оповіданє, газети всі як одна, зауважили, що Роберт ван-Ренселєр родив ся з срібною ложкою в роті. (Вираз сей значить велике щастє. Пр. пер.) В подробиції події нема потреби вдавати ся; досить сказати, що пояснення нашого героя на світ наробило значних та неприємних турбот його матери, яка досі ніколи не зазнавала ніяких невигод. Його батько, містер Чансі ван - Ренселєр, був поважним членом висшого столичного товариства сполучаючи в собі всі *desiderata* багацтва й доброго роду. Мав резіденцію в палатах двадцятого віку, в номері п'ять тисяч сто сорок чотирі п'ятої авеню. (Аристократична улиця. Пр. пер.) В час, коли починається ся наша історія, ван-Ренселєр батько втік від хатнього клопоту і гаяв час граючи на біліарді з своїми найближими приятелями; коли

прозвонив дзвінок телефону, вони відкрили пляшку шампанського і випили за здоровле ван-Ренселера—сина. Трохи згодом, коли батько стояв в напівтемній кімнаті і дивився на червоно-фіялкове живе створіння, серце його сповнилося гордощів, і він дав собі слово зробити з Роберта ван-Ренселера джентльмена на взірець батька.

Мушу зауважити, що вже в самім початку життя моого героя преса та дбайлива публіка звертали на нього дуже багато уваги. Містер Чансі ван-Ренселер був багатий як на Нью-Йорк та п'яту авеню, і бебі ван-Ренселер одержав посагу та одежі на суму щось біля 17,000 доларів. В мене збереглося сила газетних вирізок, і я з охотою навів би тут докладні описи, щоб лишити їх потомству; але поки я се робив би, молодий Роберт ван-Ренселер встиг би вирости. Отже перехожу до того часу, коли він був хлопцем-підлітком, з двома гувернантками і кількома вчителями, з своїм власним грумом та своїми власними слугами.

Така надмірна увага зіпсувала б не одного хлопця; тому нам треба зазначити насамперед, що Роббі ніколи не був попсований, що до кінця віку свого його вважали щирою людиною, і що гнівом палали очі його лише тоді, коли він не міг одержати того, чого йому бажало ся.

Кілька років згодом його віддали до великої аристократичної школи, куди він поїхав в супроводі молитов своєї родини, слуги та грума. В школі він заняв кілька кімнат і тримав двох коней та пару собак, родисловна яких була довша за його власну. В школі він навчився курити папіроси особливо високого сорту, навчився грati в покер та цікавитися як слід скакнями, гонками та біганинem. В тій же школі, саме перед випуском, коли він готувався перейти до якогось університету, з Роббі стала ся пригода, що дуже його схвиликала. Пишу реалістичний твір, а в реалістичних творах у всіх подробицях малюють ся саме такі пригоди; тому і мушу пояснити, що Роббі був божевільно закоханий в гарненькій дівчині, що жила в селі, не далеко від школи. Роббі був молодий, вредливий, багатий та дотепний, і ні в якій разі не відмовлявся від сповнення своїх бажань. Коли йому довелося покинути школу, дів-

чина покинула рідну хату і пішла за ним. Минуло кілька бла-
женніх місяців, прожитих в місті, але потім зявилися певні
затруднення. Роббі вже готовий був оженитися, але збудив
увагу батька вимоганням великої суми грошей, і містер Чансі
ван-Ренселер та містер Роберт ван-Ренселер мали в кабінеті
першого конфіденційну розмову.

— Скажи мені, Роббі, — запитав батько, — як довго се
тигнеться.

— Майже рік, пане, — мовив Роббі, дивлячись в підлогу.

— Майже рік? Угу! А чому ти не сказав мені про се, ко-
ли у перше опинився в труднім становищі?

— Мені, мені не хотіло ся говорити, — мовив Роббі.

— Розуміється, — сказав батько, — хлопцям не слід би
було витівати таких безглуздних речей; але як вже ти накоїв
лиха, то повинен був сказати мені про се. Отже ти хочеш оже-
нитися?

— Я... я люблю її, — сказав син, міняючи ся в обличчі та
червоніючи, бо почував, що сі слова його звучать тут якось
чудно.

— Але, Роббі, — заперечив ван-Ренслер-батько, — не
можна ж оженитися з усіма жінками, яких любиш.

Потім, по хвилевій мовчанці, батько сказав серйозно:

— Тепер, мій хлопче, скажи мені, де вона, і я тобі зала-
годжує справу.

Роббі затрептів.

— Ви не будете неввічливі до неї? — спитав він блага-
ючим голосом.

— Певне що ні! — сказав батько. — Я ніколи ні до кого
не буваю неввічливий. Все скінчиться на загальне вдоволення
— се я тобі обіцяю.

День чи два згодом було оголошено, що Роббі іде на рік
за кордон. Коли ж він хотів побачити ся з Дезі, щоб попра-
щати ся з нею, йому сказали, що вона виїхала на захід — і се
кілька днів непокоїло Роббі.

II.

Мій герой рушив за кордон з трохи старшим приятелем,
людиною його товариства. Обоє вони трохи довше подоро-

жували, аніж думали зпочатку, і на прочуд гарно прогаяли час.

Грошей у них було доволі, і Роббі мав дозвіл робити все, що схоче, лише не женити ся. Приятелі побували в ріжних містах Європи і бачили ріжні рештки старовини і всілякі веселі речі теперішнього часу. Зупинялися в найкращих оселях і повсюди були людьми, перед якими всі вклонялися й лєтіли сповнити їх роскази. Було багато вродливих жінок, які силкувалися робити Роббі щасливим. Роббі завжди був улюбленим дівчат, як хлопець з благородним серцем; він платив за все, що брав, і платив найвищу ціну на ринку. Наняв малу, гарну яхту, взяв свого приятеля і кілька приемних пань в пре-гарну подорож по Середземному морю. Небо було блакитне, повітрє тепло, і Роббі простягнувшись на палубі грівся на сонечку і вдихав тонкий запах сігар та похощів; і розкрилось його серце, і щасливий був, як ніколи в своїм житті перед тим.

Потім обидва мандрівники вернулися до дову. Якийсь час думали, що Роббі вчитиметься в університеті. Справді, він наняв хати і улаштувався там, але се тягнулося тільки рік, бо Роббі бачив занадто багато світу, щоб знов замкнутися та поринути в книжках. І коли стало йому очевидно, що не зможе витримати іспитів, то покинув науку і повернувся до Нью-Йорку.

І ось ми бачимо, як добре він узявся до тої роботи, якій доля призначила йому — стати джентельменом, таким як його батько. Обійшлося без жадних порад; він все улаштував по свому. Взяв собі помешкання, прибрав його так, що звеселяло очі тих небогатьох, які бачили його; про оселю його писали в журналах вищого товариства, як про зразок великого виховаючого впливу міста. Він зробився також членом кількох клубів, абонувався в опері — і взагалі робив все інше, що слід робити парубкови його товариства. Розуміється, що Роббі належав до вищого товариства, і його запрошувано на обіди та балі туди, куди запрошувалися тільки самі вибрані. Роббі придбав славу першого грача в гольф і поло і став одним з найкращих яхтменів ньюйоркського порту: проте най-

більшою славою користувався в автомобільних гонках. Щодня можна було бачити його, коли він гнав улицями Нью-Йорку на своїй улюблений машині «Зелений Дух»; від часу до часу він мусів посылати свого слугу в суд платити штрафи. В однім випадку, коли він мав нещастє задавити малого хлопця автомобілем, він зробив назавжди щасливим його батька й маті, давши їм великі гроші.

Так здобув собі Роббі славу клубмена і *»bon vivant«*. За сей час він добре познайомився з життям світу, і знав все, що тільки можна було знати про нього; він умів спостерегати людей, і бачив їх наскрізь і з усіх боків. Розуміється, не треба думати, що він став циніком, — раніше ж сказано було, що се був найщиріший хлопець на світі, але у нього була якась суха манера в поведінці; а коли він оповідав — анекдот, то всі зупинялися послухати. Пригоди Роббі торкалися найріжніших тем; але ж оповідаючи про людину не переказують всіх її пригод, навіть в найправдивішій житеписі.

Я не хотів би, щоб хто подумав про моого героя, що він був поганцем; навпаки він належав до церкви, правовірність і поважність якої були безсумнівні. Кожної неділі рано він провожав яку небудь добірно вбрану панну з висшого товариства до церкви і слухав казань священника, достойного д-ра Летюса Спрея. Також коли церква уряджала добродійні базари на користь фіджійських островин, то кожного разу Роббі купував всі неспродані білети, і дозволяв молодим паннам прішиплювати квітки собі до сурдути. Нарешті він цілі шість тижнів пильно вчив в недільній школі; се було власне в той час, коли був страшенно закоханий в одну панну, що теж вчилася в тій школі. Нехтуючи насмішки він приняв з столу *Les œuvres de T. Gautier*, що суботи увечері готовувався до викладів, а в неділю навчив малих хлопців, як добрий Бог зберіг руно Гедеона сухим, як солдаті з волі Божої впали на землю і пили воду з потоку, та інших надзвичайних речей, що справляли на хлопців велике враження. Але нічого сенько не вийшло з сеї історії з недільними школами, бо ван-Ренселер батько був тої думки, що ся панна зовсім не була тою партією, яку повинен був зробити Роббі.

Тоді симпатії молодого хлопця знов звернулися до добірного урядженого дому в західній часті міста, де було добре шампанське, тонкі сигари і дві молоді пані, його знайомі. Три чи чотири рази на тиждень, увечері можна було бачити автомобілі Роббі та його приятелів біля ганку цього дому, і можна було почути очевидні докази того, що Роббі був щасливий, як і заслугував на се такий щирий, добросердий хлопець.

III.

Вже досить сказано про ранній період життя Роберта ван-Ренселя, щоб зрозуміти, як промайнулися ці приємні дні. Включаючи послугу, приемних дам, клуби, автомобілі, яхту, **стайні** — сума видатків нашого героя виносила щось коло трьохсот тисяч долярів річно. А що суспільність могла би дати йому тільки тисячу частин сїї суми, як би він був великим поетом, або талановитим музикою, або пророком нового вчення, то виходить, що Роббі в очах суспільності був рівний тисячі сих гіпотетичних осіб.

Таке іділічне істнованнє тягло ся щось біля трьох років, і ось одного ясного зимового дня Роббі запрошено до батька в його контору, де обидва джентельмени провадили довгу та серіозну розмову.

— Ось що, Роббі, — сказав ван-Ренсeler старший, — я досі не робив перешкод тобі в твоїм безглуздім марнованню життя. Се право кожного молодого хлопця, і до того ти не вийшов за певні межі. Я завжди мав намір дати моїму синові все, що повинен мати джентельмен, а тепер, я думаю, що вже досить зробив для тебе, як тобі здається?

— Ум... м... — сказав Роббі, — я не думав про се.

— Ти знаєш, — сказав ван-Ренслер — батько, — жите чоловіка — не самі тільки забавки. Ми маємо деякі поважні обовязки в світі... обовязки перед суспільністю.

— Так, можливо, — сказав Роббі. — Але се пекельно нудна річ.

— Се так тільки здаєть ся, — сказав батько, — але можна нарешті зацікавитись.

— Можливо, що й так, — вимовив Роббі з певним сумнівом.

— Але я думаю, — сказав батько, — що вже час тобі зайнятися своє місце в житті. Ти вже гаразд знаєш жите і розумієш, що я хочу сказати. Не можеш же ти бути завжди тільки сином свого батька; ти мусиш бути сам по собі. Якогось гарного дня я можу вмерти, і хтось повинен тоді взяти на себе мої справи. Потім тобі може захочеться оженити ся; ти двічі хотів зробити се, памятаєш? (Роббі почервонів) і коли ти матимеш родину, то побачиш, що вона вимагатиме від тебе всього того, чого ти вимагав від мене. Жите чоловіка, мій хлопче, се бійка; і настане день, коли кожному з нас доводить ся взяти в ній участь.

Роббі ніколи не чув, щоб його батько фільзофував, і слухати його йому було цікаво. Розмова іх затягla ся до пізнього вечера і Роббі висловив охоту перемогти себе і виконати деякі свої обовязки перед суспільністю.

Батько Роббі був президентом і головним акціонером одного великого промислового підприємства; був до того капіталістом, відомим по всій країні, і рука його давала себе відчувати на міжнароднім грошевім ринку. Роббі дуже невідразно уявляв собі се все, і йому цікаво було довідатись докладно. Тому він почав вставати о десятій рано і простував на своїм автомобілі до міста; в клубі його було видно що раз менше, і майже вже ніколи не чути було його веселого сміху.

Бо дивна зміна настала в Роббі.

Найкраще можна пояснити се звище вище наведеними словами його батька: він знав лише веселий бік життя. Граючи в ґольф людина вкладає в гру всю свою зручність і виграє за працю свою тільки срібний келих або кілька газетних рядків, присвячених їй, але граючи на біржі, людина одержує справжню нагороду готівкою або цінними паперами.

Містеру Робертови ван-Ренселерови довело ся добре таки попрацювати, щоб навчити ся правилам сеї нової для нього гри; а як був розумний хлопець і мав великі капітали, то

скоро досяг того, що з іменем його стали рахувати ся. Він так зручно залагодив кілька справ, що здивував навіть свого батька, який обожав його; і швидко батькови не треба було вже підписувати банківських чеків для свого сина. І п'яти років не минуло як »молодий ван-Ренселер« заняв своє місце біля президентського столу в кількох великих товариствах, і всюди уважно вислухували його слова. А коли на його думку йому мало уділяли увагу він переходив до інших товариств і тоді звичайно хтось жалував.

Розуміється все се неминуче викликало зміну і в ньому самому. Правда, для приятелів своїх він був тим самим »Роббі«, і все ще був найщирішим у світі хлопцем; так само їздив і яхтою і автомобілем і відвідував веселий дім. Але тепер він, який ніколи немав жадного ворога, мав їх тисячі. Кождий день його був повний страшенної завзятої боротьби, яку можна бачити хиба серед диких звірів в джунглях. І тому губити йому стискали ся, на чолі з'явилася зморшка і позаяк вже не все абсолютно робило ся згідно з його бажаннями, то і вдача його не була такою мягкою, як раніше.

Нам важно було зазначити се, бо ім'я нашого приятеля частенько згадувало ся по газетах, і він притягнув до себе загальну увагу нещасливим проявом свого злого настрою. Се трапило ся в той час, коли він більше десять років тому бувше новою людиною і заступав свого батька, яко презідент великого та дуже важного промислового підприємства. Я говорю про звісні хенгервільські стальові заводи та про великий хенгервільський страйк, що колись зворухнув всю країну.

IV.

Компанія хенгервільських заводів була твором фінансового генія ван-Ренселера старшого. Заводи існували й раніше, але належали кільком компаніям і стали підупадати через конкуренцію сих компаній між собою, і акції їх користувалися лихою славою. Але ось одного дня пробігла чутка по Вол-Стріту (Місце, де знаходить ся біржа), що акції тих компаній стали швидко піднімати ся. Піднявши ся вони вдергались на висоті і процвітали на весь світ. Містер Чансі ван-

Ренселер спокійно зацікавився ними, швидко забезпечив собі головний контроль в цій справі; кілька тижнів згодом компанії зєдналися і товариство хенгервільських заводів почало своє життя.

Розуміється, з самого початку йшла боротьба за ціни, яка до щенту зруйнувала чимало дрібних підприємств. Компанія сама мало не загинула і не зруйнувала своїх робітників. Кілька місяців заводи працювали з витратами і істнували на гроши, що поставав їх суворий, далекозорий президент. Нарешті конкуренти були переможені, ціни пішли у гору, і будучність хенгервільської Компанії була забезпечена.

Фабричні робітники допомагали Компанії переживати сю крізу, а коли вона скінчилася, вимагали собі в нагороду підвищення платні на 20%. Їм дали 5%, і здавалося все вже склалося на загальне вдоволене. Але незабаром ціни сталевих колодок, від яких залежав розмір платні, почали швидко знижуватися, тоді як ціни на всі інші стальні вироби пішли вгору; робітники звернули увагу на те, що і податок на стальні колодки по новій тарифі був дуже низький, і дивувалися, що Компанія немов не помічає цього.

Кілька років згодом настала лютя зима; снігу лежало на улицях на два тути, а ціна вугілю підскочила в один місяць на 5%. Делегації від ріжних робітничих спілок почали турбувати нового президента хенгервільської Компанії, що йому було дуже неприємно. Розуміється, ніхто не повинен думати, що він був хоч трошки жорстким в данім випадку. Я міг би навести оповідання одного доброго священика, що обстоював інтереси одної робітничої спілки; президент розповів йому кілька цікавих історій, потім ввічливо попрощався, бо мав того вечера запрошення на партію покера і всміхаючись пообіцяв священику віддати йому все, що виграє, для його бідних.

І що міг сказати на се добрий священик, особливо, коли взяти на увагу, що кілька місяців тому містер ван-Ренселер подарував в його церкву чудове вікно, де представлено було чудо з п'ятьма хлібами та двома рибами?

Лютя зима промінула без жадних змін і без обіцянного

підвішена цін на колодки. Хенгервільський щадничий банок тимчасово припинив свою діяльність, бо вкладок майже не було: і хенгервільські поліції мали добре працювати, щоб не допустити палкіх промов до розлюченої юрби, що наповняла всі місця громадських зібрань в Хенгервілі. Але ціє літо величезні фабрики працювали виробляючи свої десятки тисяч долярів та тисячі тон стали що дня. Делегації не могли більше побачити презідента, бо чудова, одномачтова яхта »Аврора«, збудована спеціально для Роберта ван-Ренселера, ціною в двісті п'ятьдесят тисяч долярів, хвилювала всю країну своїми казковими успіхами на гонках в Ньюпорті.

Потім прийшли холодні осінні дні і наближалась нова люта зима, яка здавалась тим більш страшною, що ціна стальових колодок впала ще на 3 %. »Комета«, роскішна парова яхта Роберта ван-Ренселера, готова була відплісти в подорож до берегів Флориди, коли спішною телеграмою Роберта викликано в Хенгервіль, бо наступила кріза.

І справді зловісний настрій панував в Хенгервілі, — навіть президент міг се бачити; на улицях тиняло ся бліді, нездорові діти, виснажені, згорблені жінки, мужчини, що дивилися на нього з підхмурених брів. Президент помітив кілька напівзруйнованих будинків та голодних людей, яких звідти гнали. Він бачив розлючену юрбу, до якої примовляли на польській та інших чужоземних мовах, люди, дикі на вигляд.

Все се президент помітив, коли його карета несла ся улицями, але се не злякало його. По довгій та гострій конференції делегати спілок вернулись та повідомили, що Компанія не зробить ніяких уступок. Другого ранку в газетах надруковано було, що робітничі спілки вимагають остаточної конференції, і що як вони не добуться уступок, то вибухне страй, боротьба на жите та смерть.

Президент прийшов на сю конференцію в дуже лихім настрою. Відплите »Комети« довело ся відкласти ще на добу, а до того за п'ять хвилин до наради в нього було кинуто камінем. Згадую про камінь, бо через се трапив ся нещасливий випадок на конференції.

І ось, по полудні сього осіннього дня, при довгім столі сиділо восьмеро людей, — з них семеро бліді, нервово крутили свої капелюхи і озирали ся навколо. Довге стражданнє написане було на їх обличах, а вираз їх очей нагадував вираз загнаного звіря, так добре відомий спортсменам.

А містер Реберт ван-Ренселер? Ми вже давно не дивилися на нього. Тепер се був майже сорокалітній джентльмен, з невеликим черевом і трохи червоним лицем. Мав завжди елегантні манери; його можна було взяти за дипломата, або при наймні за генерала в цівільнім убранні.

Губи його були сьогодня трошки бліді, і він відкрив конференцію промовою, спокійний тон якої кождому здав ся бишучним. Насамперед він вияснив, скільки втретіли фабрики і як в дану хвилю вони ледве-ледве можуть і трувати. Згадав про нові машини і про видатки, звязані з ними. Виклав перед робітниками цілу купу паперів і пояснив, що нові машини збільшили продукцію і сприяли підвищенню заробітньої платні. Казав далі про ціну стальових колодок. вияснив становище ринку, наводячи дбайливо підібрані цифри, і пророкував, яка ціна їх буде незабаром. Всю цю двохгодинну промову робітники вислухали дуже уважно.

А потім почав говорити один делегат, сухий, маленький, чорнобородий Угрин. Він відразу ухилився від теми, почав говорити про ціну на хорі і про умови життя робітників — на велике невдоволення презідента. Сей останній силкувався повернути промовця до вихідної точки; знов розкрив свої папери і вони довший час сперечалися, не посугувавшись ні на крок уперед. Кілька разів готово було зірвати ся з уст презідента гнівне слово.

— Ви говорите мені про становище робітників, — закричав він нарешті, стукаючи олівцем по столі. Але я можу я коліпшити умови їх життя? Кожете, що на ваші заробітки не можна прожити, але хто може правильно розвязати таке питаннє? На що може прожити одна людина, на те не проживе друга. Що як робітники витрачають більшу частину заробітку на піяцтво, а потім скаржать ся мені, що не мають з чого

жити? як... — але президент зупинив ся і хмуро казав уже іншим тоном:

— Про те годі займати ся сими питаннями. Я хотів виснити вам стан ринку і те що може зробити Компанія. Більше я нічого не можу зробити. Ви повинні памятати, що Компанія має конкурентів і що Компанія може також зруйнувати ся. Економічні закони обовязкові не тільки для окремих людей, а і для цілих товариств. Компанія теж повинна мати заробітки, з яких і істнує...

Президент зупинив ся; зараз же красномовний делегат зауважив:

— Ми не бачимо ніяких ознак, щоб Компанія збідніла.

Президент уважно подивився на нього.

— Що хочете сказати? — гостро спитав він.

— Я хочу сказати, — відказав робітник підносячи голос, кождий переходячи нашим містом може побачити, що сталося з робітниками. Я знаю, що вчора одна дитина вмерла з голоду; але я не чув, щоб хто будь з членів Компанії терпів злидні.

Президент почервонів.

— Ви хочете говорити грубости! — закричав він.

— Я зовсім того не хочу, — відповів робітник серед напруженого мовчання. — Але ви не вагалися, коли говорили про піяцтво робітників...

Але містер ван-Ренселер вдарив по столі.

— А, — закричав він, — справа зайдла надто далеко! і сьому треба покласти кінець. Ви добре зробите, коли покинете свої дурниці і зрозумієте одне: що хенгервільські фабрики належать Робертowi ван-Ренселерови, а не робітничій спілці, або ще кому іншому; що вони будуть управляти ся так, як се угодно буде Робертowi ван-Ренселерови; що вони працюватимуть на його користь і що він платитиме своїм робітникам стільки, скільки зволить визначити; а кому се буде не до вподоби, той може йти куди йому вгодно! А тепер ви можете забирати ся і передати тим, хто вас послав, сі мої слова, і чорт заберай, не наважуйте ся більше приходити до моєї контори та ображати мене!

Він зупинив ся, червоний від гніву; пів хвилини члени робітничої спілки дивилися на нього і один на одного. Потім встали і вишли з хати; президент лишився сам, встромивши очі у двері, що зачинилися за делегатами.

V.

Походивши по хаті ван-Ренселер підійшов до столу і написав розказ припинити фабрику. Потім послав дві депеші, одну — губернаторові, другу шеріфові повідомляючи, що в Хенгервілі можна чекати непорядків, вимагаючи від них охорони законних прав і заявляючи, що всі втрати впадуть на країну. Потім позвонив на управителя.

— Містер Гріндер, — сказав він, — я замикаю фабрики і лишаю їх під вашим доглядом. Ви маєте триста приватних шпіонів — можете взяти їх три тисячі, коли се буде потрібно для охорони власності; потім ви постараїтесь набрати нових робітників, і за тиждень фабрики повинні працювати. Доволі ріжких вагань, я хочу покласти вже край сим дурницям раз на завжди. Заводи повинні працювати, хоч би для цього треба було ужити всіх війск Штатів. І головне — членів спілки ні в якім разі не можна приймати назад, хиба як окремих осіб. Всього доброго.

Він одягся і вийшов, щоб сісти в екіпаж. Накрапав дощик; він защіпнувся щільно і сидів непорушно дивлячись перед себе поки екіпаж ніс ся улицями. Але раптом екіпаж став. Роберт ван-Ренселер вийшов з своєї задуми і побачив, що дорогу загородила юрба.

Сталося се проти напівзруйнованого будинку; все нуждене майно з нього винесено було на пішоход; двоє, ледве живих, голодних дітей тримали вчепилися за старе ліжко, яке мужчини витягали з дверей; проти дверей сиділа жінка з немовлятком на руках, і чутно було її істеричні ридання, не вважаючи на глухе коротаннє юрби.

І ось раптом людиугледіли, хто сидить в екіпажі. Розлигся крик: »Се ван-Ренселер! ван-Ренселер!«. Мов хвилі, юрба налинула на нього. Крики, свистіння залунали в повітрі. Чоловіки грозили пястуками, жінки вигукували проклони,

хтось штуркнув каменем. Президент склонився до свого візника.

— Жени коней! — кричав він, — жени!

Візник вагався поглядаючи на юрбу.

— Жени ж далі! — люто крикнув ван-Ренселер.

Тоді візник вдарив коней і вони помчали наперед як скажені. Кількох людей з юрби скинуто було з ніг, решта розбралася в страху, і карета понеслася вниз улицею серед граду каміння й бурі проклонів.

Доїхавши до стації, містер Роберт ван-Ренселер сів у свій власний вагон і звелів принести собі чого небудь випити; потім весь час курив поринувши в думках, аж поки доїхав до Нью-Йорку. На двірці він почув крики: »Новини! Надзвичайний листок. Новини!«. Купив листок, сів в свій автомобіль сказавши одне лише слово: »до дому«, занявся читанням нових відомостей. В газеті була списана ціла сцена конференції з звичайними прикрасами; оповідалося, що ухвалено почати страйк і що почалися вже розрухи. Було в газеті теж кілька грубих зибриків проти презідента. Се-ж був додаток до »жовтої« газети. Містер Роберт ван-Ренселер читав се і всміхався.

Він приїхав до себе; се вже було не мале помешкане, а ціла камениця, мов палац, по сусіству з батьківським домом. Роберт все ще думав про страйк, як раптом міркування його були перервані слухою, що відчинив двері.

— Прошу вибачити, пане. Тут, в вітальні сидить пані, що хоче вас бачити.

Містер ван-Ренселер запитуючи глянув на нього.

— Пані? — спитав він.

— Так, пані, здається мені, — відповів слуга.

— Як призвище?

— Вона не сказала свого імені. Пояснила лише, що їй треба вас бачити, і слухати не хотіла відмов.

Гм, — сказав ван-Ренселер. — Я поговорю з нею.

І він увійшов у вітальню і глянув на жінку, обличче якої закрите було густим вуалем. Вона встала і відкинула вуаль відкриваючи страшенно бліде обличче, таке подібне до мертвової голови, що Роберт подався назад.

— Не пізнаєте мене? — спитала.

— Ні — сказав містер ван-Ренселер.

— Ти справді не пізнаєш мене, Роббі?

Тоді він крикнув хрипливим голосом:

— Дезі!

— Так, — сказала жінка, — Дезі.

Цілу довгу хвилину дивились один на одного: вона бачила повне здорове обличче і черево під камізелькою, він дивився на тремтячий кістяк.

— Так, — сказав він раптом — чого ви хочете?

— Не багато, відповіла вона. — Я вмераю, Роббі.

— Що вам таке? — спитав він.

— Сухоти.

— Гм... Багато часу уплило. Що ви робили?

— Я жила на півночи, в Ельбани. Як покинула Нью-Йорк, прибрала собі інше прізвисько. В мене лишила дитина, Роббі.

О! — сказав він. — Розумієть ся! Хлопчик?

— Ні, дівчинка.

— Гм... чекай, пригадаю... мусить мати дванадцять років.

— Тринадцять, Роббі. Се для неї я приїхала до тебе Роббі.

— Сього можна було сподівати ся. Вона тут, в Нью-Йорку?

— Ні, вона в Ельбани, у добрих людей. Я не насмілилася взяти її з собою, я... я...

Жінка зупинила ся і глянула йому просто в очі. Потім швидко загомоніла, простягаючи до нього свої худонькі руки.

— Зроби що небудь для неї, Роббі! Благаю тебе про се. Се все, чого я хочу. Я проживу недовго на цьому світі і не можу нічого для неї зробити; ти-ж можеш подбати про неї. Тяжко було мені жити, але вона нічого про се не знає. Я лишила її той медальйон, що ти мені подарував, але я все зберегала в тайні від неї, і вона не знає навіть імені свого батька. Я ніколи не докучала тобі, Роббі, але зроби для неї те, що ти міг би зробити для мене зробити.

— Я думаю, що старий джентльмен добре про тебе потурбував ся, правда? сказав ван-Ренселер ділов'їм тоном.

— Я не нарікаю, — відповіла вона. — Тільки обіцяй мені, що відшукаєш її і зробиш що небудь для неї! Се тобі не важко, але обіцяй мені!

Голос жінки тремтів, і вона подала ся у перед спераючись на крісло, щоб не впасти. Ван-Ренселер, що все ще був мягко-сєрдитий, зворушив ся.

— Я зроблю се, Дезі, — сказав він; — я потурбууюсь про неї.

— Обіцяєш мені? — задихаючись вимовила жінка.

— Еге, обіцяю.

— Тоді все гаразд, — сказала вона підводячись. — Більше мені нічого не треба. Її не важко буде віднайти. Її імя, і..

Але раптом вона похитнула ся. Вона вже не трималась на ногах, скопилась за крісло, поблідла і страшний звук вирвался з її грудей. Роберт кинув ся до неї й підхопив її. Лежала непорушно на його руках. Він покликав на поміч, і коли увійшов слуга, звелів йому бігти по екіпаж.

— Везіть її до найближшого шпиталю! — наказав він.

Вони разом винесли жінку, що хрипіла, потім ван-Ренселер задуманий підняв ся на гору.

— Чорта неприємно се! — думав він. — Як же мені тепер знайти дівчину?

Коли слуга повернув ся, він трівожно почав його розпитувати.

— Вона вмерла ранійше, ніж ми доїхали до шпиталю, пане — сказав слуга.

VI.

Чим більше думав Роберт ван-Ренселер про смерть Дезі, тим більше неприємно здавала ся йому вся історія. Як людина щедра, він не вагав ся б послати дівчині кілька тисяч доларів; але як би тепер спробував розшукати її, міг би мати багато неприємного клопоту. При небіжці не знайшлось нічого, що помогло б вияснити її призвище, а коли б він через поліцію шукав дитини, чи не счинив ся б скандал? Більшість зав-

жди готова вірити ріжним пльоткам про багату людину; до того сотки людей знали про його відносини до Дезі. Правда, воно могли забути про се; але чи багато треба часу щоб інші могли зробити певні висновки, а потім в цілім місті — насмішки й відморгування. А як доручити сю справу агентам, то знов накликати на себе підозріння! Ніколи не можна покладати ся на сих людей — міркував він, — вони можуть зрозуміти в чим річ — і тоді можна всього чекати.

Розуміється, неприємно було думати, що власна плоть та кров живе у зліднях. Але потім ван-Ренселер подумав, що певне хтось з родичів потурбується про неї; вона не звикла до багацтва, то й не тяжко їй переносити недоглядки. А як він пошле їй грошей, то се може навчити її марнотравству і спокусити її. Йому вже здавалося, що обовязок його власне в тім, щоб сю справу залишити та й забути про неї.

Все се Роберт ван-Ренселер обміркував, одягаючи за помічу слуги фрак. Потім зійшов, сів у автомобіль і за півгодини був на пристани. Наблизив ся вечір, сонце заходило, дощ перестав і річка золотом блищала. Ван-Ренселер вдихав свіжі повітря простуючи до своєї »Комети«, що вже чекала його. Дим клубився з труб яхт, і капітан стояв на східцях.

- Все готово, — сказав він.
- Всі зібралися? — спитав властитель яхти.
- Вже з півгодини чекають вас пане.
- Добре, рушайте.

Серед окликів і розказів посувався містер ван-Ренселер до керми, де сиділи в теплих плащах і шалях дрібнайціть осіб — пань і панів, — які втішалися чудовими краєвидом. Вони привітали ван-Ренселя сміхом та радісними криками; вони мали рацію зробити се, бо в цілій Америці не було більш гостинного господаря, як Роберт ван-Ренселер.

Та й гості були гідні господаря. Була тут незрівняна місіс Даємандест, властителька 72 міліонів доларів, і місіс Майннер-Гольд з маєтком в $57\frac{1}{2}$ міліонів доларів; був Віктор де Вер, найдотепнійша людина в місті. Був Піджін, член великого стальового тросту, і Моргем, властитель сорока двох зе-

лізниць. Була тут місс Перегон, яка що-йно почала показувати ся в світі і біля якої всі упадали. Був і герцог Глітборс, визначний французький туріст, який вигукував, що місс Перегон чарівна, чудова! Треба чимало відваги, щоб описувати в своїй повісті таке товариство.

— До речі, — спітала місіс Даємандест: — як же ви упали ся з страйком?

— З страйком? — промовив містер Роберт ван-Ренселер (він зовсім забув про страйк). — На »Кометі« нема ніяких страйків.

О девятій вечора, відіхавши миль двадцять від Сенді Гук, гості яхти сіли обідати в сальоні. Бенкети містера ван-Ренселяра не швидко забували ся. Але і про сальон-їгалню на яхті варто сказати кілька слів.

На »Кометі« було дві такі салі; ся, про яку йде тепер мова, залита була блискучим світлом електричних ламп, що ховали ся серед блискучого кришталю і срібла. Одна стіна зайнята була великим буфетом, теж ярко освітленим, дві інші — малюнками у натуральну височінь, писаними тими яскравими багатими фарбами, якими можуть писати тільки видатні артисти. Теми сих малюнків взято було з Декамерона роскішні сади з елегантними, пишно-вбраними панями і панами, а над ними витали безсмертні фігури та інші утвори фантазії поета.

А стіл! Містер Роберт ван-Ренселер був не тільки американським міліонером; він був також людиною з витонченим смаком, людиною, що багато бачила світу і розуміла ся на річах. Кожда річ на його столі була артистична; більшість роботи славного Жермена; »*surtout de table*« було препишним твором з блискучого срібла та золота »*d'apres Meissonier, XVIII-e siecle*«. На всіх кінцях столу красувалися золоті кошки з незрівняно прекрасними індійськими орхідеями. Біля кожної особи лежало розмальоване меню, що обіцяло тонкий і винятковий обід.

Вина містера Роберта ван-Ренселяра були завжди загадкою для нью-йорського товариства. Одержанув він їх з-за кордону, з якогось невідомого йому маєтку, як що він тільки

не одержував їх за пsmічю чорта. Досить, що кожда особа ню-йорського товариства відмовила ся б від кожного іншого запрошення, щоб тільки покоштувати вин презідента компанії хенгервільських фабрик. Коли хто питав, звідки він бере своє вино, містер ван-Ренсeler чарівно всміхав ся і говорив.

— On ne parle pas de cela! (Прошу се не говорить ся).

Після супу подали чудову мадеру, потім сухе сіцлійське вино, за секрет якого, як кажуть, діректор одного банку давав великі гроші. Як »premier service« подали бургунське — »type côte de Nuits«, чудове вино, похоже на бордо, багате, повне огню, трошки »enveloppe«, але дуже делікатне.

За печеною — шампанське, але не з тих, що купують за гроші, а хиба з тих, що можна бачити у мріях. За »entremets« подавали бордо »Saint-Estephe«, потім інше шампанське, а за солодким — портвейн чудового, темно-червоного коліру. Його височество герцог де-Птітборс підніс чарку і довго розглядав вино, а товариство з цікавістю чекало, що він скаже, що герцог був великий знавець.

— Чудово! — сказав він в задумі. — Роскішний смак, яка мягкість, яка сила, мій ти боже!

Такі були вина.

Ще треба згадати про невеличку біля сальону кімнатку, звідки розлягали ся чудові звуки музики. Що ж до товариства, то його описати я не візьму ся, не візьму ся описати в однім розділі навіть обіднього строю місіс Даємандест. Розмови ж... зберіть цвіт товариства всеземської кулі, зігрійте його душу небесним вином, і нехай хтось опише їх розмови, а я не візьму ся.

О півночі гості вийшли на палубу. Було холодно, але ніч була чарівна; зірки сяли мов діяманти, море повільно колило свої хвилі. Яхта швидко летіла вперед розсікаючи воду з легеньким колисаннем та плюском, подібним до плюску фонтану. Принесено було теплу одіж і гості усіли ся та розмовляли вstromивши очі в поверхню воду. Потім деякі встали і парами почали ходити по палубі. Містер Роберт ван-Ренсе-

лєр ходив з чарівною міс Перегон; але досить швидко міс Перегон відчула, що їй холодно, і обое вони зійшли в сальон.

Се була чарівна кімната; але нам цікавий тільки східній куток її з канапами, дорогоцінними занавісками, та мягким світлом лямпи. Місс Перегон, смаглява, томна, з ловгими чорними віями і чарівним поглядом опустила ся на канапу й зітхнула. Вона була в горячочервоній сукні з дуже добірної прозорої матерії; і вся вона з голими руками і чудової форми плечима та гарною шиєю — була малюнком, на який не можна було спокійно дивитися. І містер ван-Ренселер схилившись до неї щось ніжно їй говорив, пойдаючи її очима; він випив досить таки свого власного дорогого вина.

Чимало людей не добавали іділлі в сих відносинах; вони не вважали міс Перегон за ніжну, мягкосерду молоду дівчину і певні були, що вона дуже добре знає що робить. Розумієть ся, і Роббі не йшов на осліп, бо обміркував раніше все з своїм батьком. Місс Перегон з фінансового боку ледви чи могла зрівняти ся з Роббі; але останній гадав, що він досить багатий, щоб цінити і красу саму по собі.

І його голос ставав все тихішим, а слова все ніжнішими; місс Перегон томно дивила ся на нього, поки нарешті він не насмілився взяти її руку. Вона не протинила ся від цього доторкнення в нього забило ся серце і він став красномовним. Він говорив їй про те, як давно вже звернув на неї свою увагу, як чарував ся нею; обхопивши рукою стан її і схилившись на одно коліно він розкрив їй, те чого не міг вже довше ховати, — що любить її всею душою. І коли чарівна, незрівняна місс Перегон у всій принадності своєї краси прошептала свою відповідь, то він в захопленні пригорнув її до свого серця і поцілував її в щоки та губи.

Коли веселе товариство зійшло на долину, ван-Ренселер наливав собі вина з карафки, що стояла на столі. Кілька хвиль згодом, коли всі зібралися, господар одвів у бік містера де-Вера, славного дотепника, і щось сказав йому, після чого той широко розкрив очі і вдаривши себе рукою по нозі сказав промову, яка справила надзвичайне вражіння на товаристві; а господар стояв червоніючи як школляр, змішаний привітнями

та оплесками. Принесли ще шампанського, і товариство до світу пило за здоровле будучої місіс ван-Ренселер. Вже світало, коли розходилися гості; небо блідло над берегами Мериленду, повз які летіла »Комета« простуючи на південн.

VII.

Ся подорож на »Кометії« була немоз передуцій медовий місяць; і ніколи не плавало по морських хвилях веселійше, щасливійше товариство і ледве чи був коли щасливійший наречений як Роббі. Цілий день він любувався своєю наречененою, як казковим видінем, і щепотів самому собі, що вона належить йому. Так проплили вони вдовш берегу Фльориди, прибули до Пальмової бухти й вийшли на берег; тут для Роббі лежала телеграма, підписана управителем хенгервільськими заводами.

»Містеру Роберту ван-Ренселеру. Пальмовий берег. Фльоріда. Розрухи скінчилися і страйк розбито. Втрати відшкодованого, і фабрики працюють як звичайно. Удержав на заводі переважно не членів спілки. Газети лютують. Гріндер.«

Містер ван-Ренселер згорнув депешу, сунув її в кишень і усміхнувся.

— Прокляті газети! — сказав він задумано і послав свого слугу купити кілька газет. Коли їх йому принесено, сів на палубі і читав їх, а холодний морський вітрець обвівав його чоло.

В Хенгервілі, очевидно, трапилося щось страшне. Страйкарі збералися на віча, ціле місто було дуже схвилюване. Хоч як се видно, більша половина преси була на боці робітників. Репресій проте не вживано доти, доки в місті не зявилось кілька нових осіб і не спалено було кілька старих зайвих возів, що лежало за фабриками. Тоді п'ятьсот агентів впущено було в будинок фабрик, і збудовано навколо їх високу деревляну огорожу з дірками для підглядування. На третій день Компанія прислала вагон з робітниками, що не належали до спілки і цілий рік сиділи без роботи — з того часу, як закрилися дрібні стальові фабрики. В місті негайно почалися розрухи і привезених »голодранців« закидано каміннями й попобито. Аген-

ти стріляли в юрбу і вбили трох чоловіків, жінку та двоє дітей; більш десятка ранено. Тої ж ночи шеріф телеграфував губернаторові і перший відділ міліції прибув до міста.

Протягом трох днів розрухи прибрали страшні розміри; кілька разів починав ся майже правильний бій. Салдати двічі стріляли в юрбу, кількох вбито; заколото теж одного салдата в темноті. Проте Компанія стояла на тім, щоб фабрики розпочали роботу; страйкарі були без грошей, чимало ледви живі були з голоду й цілими групами згоджували ся йти на роботу. Останні відомості^{*} голосили, що робітнича спілка хоче вже закінчити страйк, щоб її члени могли стати хоч на ті місця, що ще лишилися.

Містер ван-Ренселер прочитав знов телеграму і усміхнувся.

— Скажи мені, любий, — спитала місс Перегон, — які приємні відомості ти одержав?

— Такі, що ти будеш скоро моєю, — відповів Роберт.

Весіле святкувало ся чотири місяці згодом, коли посаг місс Перегон щасливо прибув з Парижу. Описати таке весілля в кількох словах — завдання не логке; самі приготовання до нього описували ся в газетах за цілі тижні ранійше визначеної події; списувала ся родословна наречених, їх особисті здібності, наводилися цифри їх маєтків. Газета «Associated Press» дала два описи весільного строю нареченої — один, технічний писаний експертом, другий поетичний, написаний натхненим поетом. В день весілля церква Пятого Авеню та сама церква, в недільній школі якої вчив Роберт і де він тридцять років слухав промов велебного доктора Летюса Спрея, — ся церква, прикрашена на прочуд гарно квітками, змальована була і пером і пензлем. По великій події сторінки всіх нью-йорських газет сповнені були описами всього, що так цікавило публіку, при чім не обійшло ся без вигадок вільної фантазії. За сей час радикальна преса забула всі свої вибрики з приводу Хенгервільських історій, і містер Роберт ван-Ренселер став знов відомим фінансістом, душою товариства, визначним горожанином та незрівняним оповідачем. Вже потім як молода пара була обвінчана і в довгій весільній подорожі випила до дна

пізній келих роскоші, мені довелося прочитати в нью-йорських газетах промову, виголошенню Роббі в спілці молодих хлопців, промову, яка прославляла промислове братерство та спільність інтересів капіталу та праці.

VIII.

Тепер нехай читач буде ласкавий уявити собі, що промінуло ще чотири чи п'ять років.

Micic Роберт ван-Ренселер, мати двох дітей стала гордою, пишною королевою товариства — »une grande dame« і вміє з ясністю та з спокоєм душевним носити вінець свого високого становища. Містер Роберт ван-Ренселер більше як коли будь був силою в фінансових колах країни, людиною, яка одним розчерком пера настановляє губернаторів та сенаторів. Його справи все більше процвітали; маєток ріс на його бажання, мов плодючі дерева від руху палички індійського чарівника. Щоб уникнути руйнуючої конкуренції, він заклав велику спілку з конкурентів своєї Компанії, і ще вчинив багато діяльного такого, що примусило Вол-Стріт з здивовання оставити.

Я не без вагання зважуюся приступити до цього боку життя моого героя, сумніваючись в своїй здібності щасливо провести його лябірінтом Вол-Стріту. Але на щастя ся подія вже передана спеціялістами, авторитетність яких безсумнівна, і я користуюся з нагоди навести де-що з їх оповідання. Мова сих дітат трохи спеціальна; але кожна галузь лісдського знання мусить мати власну мову, і кожний, хто хоче мати певні знання, мусить опанувати нею. Все жите ван-Ренселера сконцентрувалось за сей час на Вол-Стріті, і треба вияснити собі, яке то було жите.

В книзі Ебергребі »Герої фінансового світу« (»Heroes of Finance« by Jabbegrab), на стор. 1492 читаємо ось що:

»Ще досі памятають в місті, яким способом одного разу Роберт ван-Ренселер боронив свої акції. Він ціло-жно висадився на сушу із своєї яхти »Автора« після одної з самих успішних своїх гонок, як йому подали депешу; його повідомляли, що ведмеді (спекулянти) які грали на пониженні, очевидно не рахуючи на таку швидку ходу його яхти зробили новий рішучий

напад на акції товариства »Повітряний Корабель Каламазо«. Очевидно, що се була змова, і акції почали падати в ціні. Ван-Ренселер зараз же телеграфував своїм маклерам, щоб вони скупили решту акцій і зробили так, щоб сих акцій не можна було одержати на ринку за готівку, і треба було купувати їх на зобовязаннє з боку ведмедів представити акції в місячний термін; і ось, коли його спеціальний поїзд прибув до Нью-Йорку, він був власником всіх акцій »Повітряного корабля Каламазо«, як що не рахувати небагатьох, про які він знов, що вони на ринку не зявлять ся.

»Ван-Ренселер був лютий, бо акції »Повітряний Корабель Каламазо« були одним з його улюблених дітей. Всю дорогу він обміркував сю справу, а коли прибув до Нью-Йорку, банкірські контори »ведмедів« одержали наказ продавати акції граючим на підвищення за готівку і знову купувати з умовою, що протягом місяця за них буде виплачено їх риночну ціну; метою сеї гри було обдурити »ведмедів« які знали, що акції боронить ван-Ренселер, і могли подумати, що в нього немає грошей, раз він спродає акції, а потім знов купує їх і так грає на знижене. Ся вигадка вдала ся як найкраще; акції за готівку скупили маклери ван-Ренселера і спекулянти з новою надією купували їх продавали акції ван-Ренселерови більше ніж їх було на ринку; той міг купувати їх цілими партіями по п'ять і десять тисяч на зобовязання »ведмедів« доставити їх за місяць, аж доки »ведмеді« не зупинили ся від браку грошей.

»Гроші, розуміється були у ван-Ренселера, і він сміяв ся, коли наставляв лапку. Як настав термін доставити по умові акції »Повітряний Корабель Каламазо«, вони раптом сchezли з ринку. Се була така гра на підвищення, про яку можна було тільки мріяти. Ціна шла вгору все підскакуючи; почали з 110, а перед замкненнем Біржі давали за них вже 190, але марно. 60 тисяч акцій треба було доставити ван-Ренселерови, а тепер коштували більше 190!

Ведмеді прийшли до нього і прохали помилувати; ван-Ренселер благодарно відповів, що не віддасть акцій по 190, але можна піти на згоду, щоб виграти час. Він пропонував їм платити 5% в день з ціни, написаної на акції. Ніхто не розумів

його гри і думали, що незабаром настане понижчення, отже і радо згодилися. Але акції не падали в ціні; і нарешті заплатити довелось по 260 доларів за акцію, і ван-Ренселер заробив двісті доларів на акції, яких було 60 тисяч. По сім ведмеді не швидко зважилися напасти на які-будь улюблені акції Реберта ван-Ренселера».

IX.

В день такого »полагодження« наш герой та його жертви розмовляли до пізнього вечера; потім ван-Ренсслер взяв кеб і поїхав до міста. Захотілося йому свіжого повітря та руху і він зробив щось невластиве йому: вийшов з кеба і пішов Брод-веєм.

Вже було по обіді вдома, і він попростував до свого клюбу; але переходячи біля близкучо освітленої реставрації, з якої неслися звуки музики, він під впливом раптового бажання вступив туди.

Се була надзвичайна пригода для нього; біс се була весела реставрація, де весело гаяли час пишино вбрачні жінки та мущини. Трохи обдивився навколо і звернувся до меню.

Хоч які славні були бенкети ван-Ренселера, сам він був людиною простих бажань, і вся його пишність виходила з бажання подобатися іншим. Він замовив собі вина і в задум попивав його, поки кельнер ставив перед ним блюдо з смачними устрицями. Перше ніж узятився до них ван-Ренселер замовив собі обід: солодке мясо, печених перепелиць, свіжу пасжу та артишоки, приготовані особливим способом. Кельне уважно слухав, як треба приготувати мясо, і який саме сос зробити до спаржі.

— Та принесіть фляшку Chambertin, найкращого яки маєте.

Коли кельнер віддалився, містер Роберт ван-Ренселе ввівся до устриць. Мясо, коли принесли, було смачно приготовано, вино було краще, ніж він сподівався, і він був дуже задоволений. Обідаючи інколи зупинявся, щоб передихнути та обдивитися навколо; був гладкий, і, коли їв, почував се. Н

решті скінчив і облизуючи ся відкинув ся на спинку стільця та запалив сігару.

Сігари Роберта ван-Ренселера були, як і все, що він уживає, його власного ввозу; запах іх нагадував амброзію; герой наш напів-заплющив очі і почув себе дуже щасливим. Від вина заграла кров, шлунок вдоволено спіяв — чого треба було цівілізований людині?

Проте бракувало чогось; і коли містер ван-Ренселер обводив очима кімнату, він побачив саме те, що йому було треба.

Біля одного столику напроти сиділо дві жінки. Одна з них — груба, з жовтим волосем, вся обвішана коштовними каміннями. Друга ж... ніколи не бачив він нічого подібного. Була се молода дівчина — не мала їй двайцяти — на диво ніжної краси. Просто була вбрана та бліда, але шкіра її була мов ніжний, рожевий мармур, а обличе... — ван-Ренселер просто очей не міг одвести від її облича.

Груба жінка помітила його погляд і усміхнула ся. Він бачив, як вона штовхнула дівчину ногою і дівчина кинувши оком на нього відвернула ся почірвонівши й дивила ся в тарілку. Серце ван-Ренселера забило ся швидше, він похапцем допив свою чашку кави та кинув сігару. Помітивши, що жінки зберають ся відходити, він покликав кельнера і глянувши на рахунок дав двадцять доларів, не взяв і решти. Потім одів пальто і вийшов на улицю.

Жінки йшли перед ним і дійшов з ними до рогу; тут вони повернули в бічну улицю.

— Ваша товаришка, здається ся трохи не смілива, — сказав він сміючи ся, коли порівнявши ся з ними, і тихенько взяв дівчину за руку.

— Трошечки, — відповіла жінка. — Вона всього кілька днів в Нью-Йорку. Miss Гарісон, містер?...

— Містер Грін, — сказав ван-Ренселер.

— Містер Грін, — повторила жінка всміхаючись, — а я, — місіс Лінч.

Такий щасливий був початок.

— Куда ж ви йдете? — спитав містер Грін.

— Йдемо до дому, — сказала місіс Лінч.

Ішли бічною улицею; мужчина почував, як ніжна рука тремтіла в його руці, але дівчина йшла мовчки і коли говорив до неї, вона не піднімала очей. Міссіс Лінч підтримувала розмову, поки вони дійшли до рудої камяниці. Занавіски було спущено, але крізь них пробивалося світло, а коли жінка розчинила двері, почулися голосні розмови та сміх. Двері до витальні були розчинені, але вони пройшли в іншу комнату, освітлену тмяною лямпою; двері за ними зачинилися і стало тихо.

— Будьте як у дома, — сказала міссіс Лінч, скидаючи капелюх та плащ. Містер Грін зробив теж саме і сів на канапу.

Дівчина також сіла. Була ще бліда і тремтіла, проте місіс Лінч не зважала на се, і жваво розмовляла з новим знайомим. Раптом встала говорячи: »Маю щось зробити, вибачте«, і гнівно глянувши на дівчину, що хотіла її вдергати, зникла причинивши за собою двері.

Настала мовчанка; містер Грін присунувся близче до дівчини.

— Скажіть мені, — спитав він, — що з вами?

Вона закрила руками обличе і затремтіла.

— Скажіть мені! — повторив він ніжно, — довіртесь мені, прошу!

І раптом вона глянула на нього і заплакала.

— О, змилуйтесь наді мною, — благала вона — Я не можу цього, не можу! Ви не знаєте, яка я нещаслива.

Роббі — мимохіть називаємо його знов так в таку хвилину, хоч у волосі його вже є трохи срібла — Рообі дивився на її прекрасне обличе і думав, що ніколи в життю не бачив нічого подібного.

— Слухайте, — сказав він їй дуже м'яко, — вам не треба боятися мене. Скажіть, що з вами трапилося і як ви опинились в такім місці!

Дівчина глянула на нього своїми переляканими очима і зерестала ридати.

— Я всього кілька годин тут, — сказала вона, але лишати я тут не можу, не можу!

— Скажіть же мені усе, — прохав він.

Вона нервово стискала свої руки.

— Я приїхала здалека, — сказала вона. — Се стара історія, вона вам нецікава. Мій батько вмер, мати теж вмерла, я не мала чим жити і мусіла працювати. І я покохала одного молодого хлопця...

Раптом зупинила ся, в розпуці.

— Далі, — ніжно прохав Роббі.

— Тільки тиждень минув, як я його бачила у останнє, — сказала вона, — а тепер я вже більше ніколи не побачу його. Він просив мене жити разом з ним, — се було зпочатку. Був дуже багатий, і родичі не дозволяли йому одружитися зо мною. Але я любила його і мене се не турбувало, хотіла тільки з ним бути. Се було рік тому; потім він виїхав і покинув мене, — сказав, що батько довідав ся про все. Я чула, що він поїхав до Нью-Йорку, і поїхала за ним, витративши на дорогу все, що мала. Розуміється, я не могла знайти його, не знайшла ніякої роботи; всю минулу ніч ходила по улицях і ніч не перед тим — також. І ось все втрачено — я мало не вмерла.

Дівчина говорячи почервоніла з зворушення і стала ~~ш~~ гарнійшою. Роббі ще розпитував і вона все розповіла йому бо був перший, що говорив до неї з таким співчуттям. І Роббі говорив до неї так, як колись вмів говорити до жінок, мило, ніжно, з великим тактом, симпатією, та доброзичливістю. Він був ще гарний мушкін, блискучий, і дівчина забула свій перший переляк, потім свій відчай та сум. Ніхто не турбував ~~їх~~ розмовляли годину, дві і що далі — більш розуміли один одногого. Серце Роббі колотило ся все дуже. Се була не тільки вродлива дівчина, а людина з прекрасною душою, дорогоцінна, перлина в болоті. І він йшов все далі виявляючи свою симпатію і захоплюючи її серце. Час минав швидко, було вже о-півночі; нарешті Роббі насмілився взяти її за руку і ще ближче присунути ся. Тремтів як хлопець, почував себе знов колишнім Роббі, весь палав, а щоки дівчини теж почевоніли.

— Вислухайте мене, — сказав він тихенько; — ви не знаєте, як зворушили моє серце, як ви мені подобаетесь, і я хочу вам допомогти. Ви така прекрасна — я ніколи не бачив нікого і я — ах ми — моглиби поїхати далеко від всього цього жаху.

і вам ніколи більше не доведеться нї зазнати всього сього, нї
невіть чути про се. Я турбувався б, опікувався б вами. Ви
матимете все, що вам треба для щастя — бо я ж люблю вас,
о я висловити не можу, як люблю вас. Тут, в сїм бридкім мі-
сці, — чудні такі розмови, але хиба не все одно, що думають
про нас сї люде? Вони нас не зрозуміють, але нам сього і не
треба. Ах, як я хочу, щоб ви були моєю! Мені все одно, як
се буде, але я ніколи не дозволю, щоб вам було погано. І ви
повинні знати, що я ніколи не дозволю вам покинути мене!

І так він говорив швидко, без передиху, палко; насмілив
ся обняти її, потім поцілувати; а коли побачив, що вона трем-
тить і що слізози їй на очах, він пристрастно пригорнув її до
себе.

Минула ще година; і коли нарешті постукали в двері, дів-
чина сиділа на колінах Роббі, сховавши обличе на його плечі.

— А тепер, — сказав Роббі, коли міссіс Лінч увійшла, —
сідайте, ми з вами зробимо умову.

X.

Незабаром Мері Гарісон — таке було прізвище молодої
дівчини — улаштувала ся в гарненькім невеличкім будинку в
Харлемі, а Роббі, мов юнак щасливий та щирий, частенько від-
відував її. Проте мусимо лише коротко згадати про сю спра-
ву і поспішити вкупі з нашим героєм до його нудних справ в
Вол-Стріті.

Бо подїї творилися швидко в сїй части міста; ще перед
тим, як залагоджено було справу з акціями »Повітряний Ко-
р'єроль Каламазо«, Роберт ван-Ренселер старанно обмірковував
найбільшу справу свого життя — зруйнуваннє Компанії Тихо-
океанської й Пригородної зелізницї. Про сю завзяту та істо-
ричну боротьбу треба оповісти докладно.

Суть люди на Вол-Стріті, що спекулюють або на зниженнє
або на підвищенне — як вважають вигідніше; але є й інші
грачі, які граючи на біржі, силкуються срудувати капіталами
на підставі економічних законів. До останніх належав і Роберт
ван-Ренселер. Сї люди вивчили фінансові й економічні боки

житя і намагали ся вплинути на ціні паперів в бажанім напрямі. Як що людина досить прозорлива й сприяє пониженню цін нетрівких акцій і перепродуваного краму, то її можна вважати корисним членом товариства і — що не менше приемно — вічні закони природи будуть з нею у всіх її справах.

Історія боротьби з Тихоокеанською й Пригородною залізницями — найкривавіша з усіх бійок нашого приятеля, про яку Вол-Стріт доки існуватиме ніколи не забуде, — ся історія записана у Ебергребі, ст. 1906:

»Тут знов виявилася його дивна здібність користувати ся обставинами. Ван-Ренселер вже більш року стежив за Тихоокеанською й Пригородною залізницями і за людьми, що управляли цею компанією. Обміркував кожну можливість в проблемі і нарешті змусив луснути миляну башту, райдужне сяєво якої дурило самих прозорливих фінансістів країни.

Насамперед Роберт ван-Ренселер не довіряв акціонерам Тихоокеанської й Пригородної залізниці знаючи де-які інтимні факти про них. Потім він вивчив будучність колії, господарку, її пляни, її акції, що випускалися масами і про які говорилося пошепки, що вони несолідарні, тоді, як їх всі розкупали. Далі з одного приватного повідомлення про тайні наради, про які гадало ся ніхто не знати, а теж з де-яких підозрілих хитань на ринку, ван-Ренселер упевнився, що фінансісти Тихоокеанської і Пригородної залізниці готовують велику аферу з своїми акціями. Саме цього й хотів ван-Ренселер і навіть сприяв їм, бо що божевільніша була гра їх, то краще він знати, що йому робити. А ж тоді, коли побачив, що вони знесилені, він повернув справу в інший бік; тоді почала ся бійка титанів з гігантами«.

Ніхто не знати, що ван-Ренселер був тою людиною, що мала намір захитати Компанію Тихоокеанською і Пригородною залізниці — так принаймні запевняє нас історик наш. Одною з прикмет ван-Ренселера було уміння ховати свої наміри; в нього були маклери во всіх кутках Вол-Стріту і часто вони працювали один проти одного сами про те не знаючи. Очевидно було лише, що акції Тихоокеанської й Пригородної залізниці пішли вгору, всі чутки про них і набули сталу ціну і дуже жва-

во розходили ся. Інші знали трохи більше; знали, що хтось грає на пониженні; але тільки одна людина на світі знала, чий се справа.

Все се річні склади ї нудні; але їх треба зрозуміти, бо вони звязані з крізьою в житті Роберта ван-Ренселера. Герси наш не належав до тих, що бавлять ся в капітал, граючи на біржі; ніколи не грав, доки не впевняв ся, що виграє — і тоді вже виступив, ставлячи все на карту. Хоч ринок ще нічого не чув про се, ван-Ренселер був готовий до боротьби на життє та смерть з компанією Тихоокеанської й Пригородної залізниці. Нехай читач тільки сміливо послідує за нами і він знайде стежку, що поведе його крізь нетрі мого оповідання.

Був вівторок, коли ван-Ренселер розпочав свій похід, спродаючи свої акції на зобовязання на три дні. Се було так, ніби він пішов на парі, що може знищити ціни експресій продаючи їх що-раз більше протягом сих трох днів. В дійсності ж він не думав давати їм трох днів; він рішив, що акції Компанії Тихоокеанської й Пригородної залізниці мусять впасти в ціні вже в середу, в перший день боротьби.

Сітуація була така майже, як і в справі з акціями товариства »Повітряний Корабель Коломазо«, тою ріжницею, що ніхто не міг і думати, щоб організувати гру на підвищенні акцій Тихоокеанської й Пригородної залізниці. Акції сії було розповсюджено по всій країні, і скупить їх тепер багато не можна було. Але врешті нагороду побідителеви повиїні були присудити ринок та глядачі бую.

Як ми вже казали, наш герой мав, чи вірив, що мав, за собою »вічні« закони природи.

— Вони повинні впасти! — сказав ван-Ренселер сурово, — повиїні впасти!

XI.

Верховоди Тихоокеанської і Пригородної залізниці мали сього вівторка по полуночі конференцію і утворили сіндікат. Вони постановили, що невідомого »ведмідя«, який грає на зниження, треба негайно поставити на своє місце; ухвалили

також скупити другого дня сто п'ятьдесят тисяч акцій і побачити, чи видержить »ведмідь«.

Ван-Ренселер готовий був витримати далі більше. Позаяк у вівторок настрій на біржі був твердий, він спродав всі, які в нього були, акції та папери включаючи і свої акції »Повітряного Корабля Коломазо«, і навіть свої пай великої стальової компанії. Також позичив всюди, де мав кредит. Всі ці гроші передав своїм маклєрам, і в середу, коли відкрила ся біржа, він стояв в своїй канторі біля бюрка; з ним був його вірний секретар готовий теленонуквати його розкази.

Боротьба спочатку йшла поволі, бо обидва гіганти були обережні, відчуваючи силу один одного. Маклєри сіндікату шукали акцій Тихоокеанської і Пригородної залізниці, а ван-Ренселер спостерегав і чекав. Кілька акцій було продано, але вони не належали йому; він чекав, чи не підскочить вони ще вище, що зробило б його ворогів сміливішими, а його самого певнішим. Коло одинадцятої ся стало ся. Тихоокеанська і Пригородня залізниця пропонувала акції за 155, і продажа пішла хутко; коли було спродано п'ять тисяч, ціна акцій підняла ся до $155\frac{1}{2}$ і $156\frac{1}{2}$; потім підскочила до 158 і стала. Очевидно вона досягла тої висоти, якої ворог і хотів. Трохи згодом ван-Ренселер звелів пяти ріжним маклєрам продати дві тисячі. Ціна акцій захитаła ся, впала до $157\frac{5}{8}$ і стала; продано було 15 тисяч акцій. Роберт знов виступив, пропозиції по-троху робили ся, і йому агенти задовольняли їх. В салі біржі можна було бачити скажену юрбу, що кричала і жестикулювала коло місця спродажу акцій Тихоокеанської і Пригородньої залізниці. Такого продажу давно не було. Очевидно починало ся щось надзвичайне. Ніхто не розумів і досі, що ся гра на підвищення була лише засобом для нападу на пониженнє, і в юрбі носили ся дики чутки говорили, що за залізницею бути ся товариства Гуль і Кастроїя, що Мергем зберасть ся продовжити колію до Аляски. Акції Тихоокеанської і Пригородної залізниці ще ніколи не стояли так високо: се не могло довго тревати; проте ціни почали падати, а сіндікат купив сто п'ятьдесят тисяч акцій, з яких Роберт ван-Ренселер продав йому сто тридцять.

І знов його маклери робили пропозиції і ціна очевидно стала твердо. Сіндікат мав спішну нараду; ясно було, що якийсь дужий ворог завзято працює проти Тихоокеанської і Пригородньої залізниці. Небезпека була велика та близька: що-йно помітить Вол-Стріт гру на пониженні, всіх обхопить тривога, і тоді тисячі людей в смертельнім страху стежитимуть за грою; кожне зниження може викликати панику, може кинути тисячі та сотки тисяч акцій на один бік ваги. По нараді що тягна ся всюго кількох хвилин, сіндікат рішив купити ще 300 тисяч акцій.

Січесо. П.

Ринок був несамовитий; акції Тихоокеанської і Пригородньої залізниці дійшли до 157 і пів, і стали. Саля біржі тремтіла від крику маклерів сіндікату. Ван-Ренселер з охотою продав їм все, чого хотіли, і кожного разу, як вони тимчасово переставали купувати, спекулював на пониженні. Наслідком був такий, що ціна акцій то піднімала ся, то падала, а продаючи тим часом йшов добре. Поволі значінне всього сього виявлялося; очевидно, якісь люди змовилися розбити Тихоокеанську і Пригородну залізницю, і вони належать до породи тиранів. Роберт ван-Ренселер мав в той час двадцять міліонів а це значило, що при сій ціні, яка стала, він може купити 1 чверть міліона акцій. Чи могли те саме вчинити його вороги — сього він не знав; але він сидів і з похмурою увагою стежив за телеграфом в той час, як кипіла завзята боротьба і чутно було з улиці згуки скаженого захоплення.

Так проповзло ще три довгих прикрих години; ван-Ренселер наносив свої удари один по другім і все ще не сягнув мети. Він не був нервовою людиною, не таращав по столу пальцями; але його брови насутилися, і він шепотів проклонив. Він поставив все, що мав, проти невідомої сили своїх супротивників; і як він не розіб'є їх своєю останньою пропозицією, то він ризикує сам лишити ся без доляра в кишенні.

І ось прийшли останні хвилини сього назавжди памятного страшного дня. Дванадцять маклерів хриплими голосами вигукували величезні пропозиції ван-Ренселера; одного разу довелося відразу спродати 20 тисяч акцій. Ван Ренселер спорожнив свою касу, змусив тремтіти весь ринок, силу люде-

примусив збліднути від страху. — Але хоч кожна його пропозиція росхоплювала ся в мить, а Тихоокеанська й Пригородна залізниця не уступала ні на крок! Настала хвиля закритя біржі, і страшний день кінчив ся.

Роберт ван-Ренселер ходив по своїй конторі, заклавши руки за спину. У нього більше не було грошей, але він нічого не бояв ся. Він твердо вірив в вічні закони природи, і до того в нього була одна чи дві карти, які він ще не міг розіграти. Він задуманий ходив взад і вперед сам з собою розмовляючи. »Мені здається, що я таки зумів забрати найкраще, — сказав він, — а тепер не буде вже великої біди, як я і їх допушту ближче до сеї справи!«.

Він позичив свого секретаря і послав по телефону п'ять повідомлень: чотири — своїм приятелям, борцям Вол-Стріту, що звичайно працювали і бороли ся укупі з ним, а пяте — містеру Чансі ван-Ренселеру.

Четверо перших кілька хвиль згодом зявилися до його контори, задихані, з диким виглядом.

— Ну, — сказав ван-Ренселер — що ж ви про се думаете?

— Ніколи ніщо подібне не траплялося! — гукнув один з них. Се був Шрайк, відомий пшенишний король. — Ніколи! Хто се може бути? І що з цього вийде?

— Отсє саме їй змусило мене післати по вас, — сказав ван-Ренселер — Сідайте.

І він почав:

— Я знаю, чиїх рук се справа, але не маю права сказати вам. Але я знаю, що він виграє, і завтра ранком вкладу в сю справу все до останнього цента, щоб сприяти його перемозі. Я знаю, хто верховодить Тихоокеанською й Пригородною компанією: се насамперед Смітз і Шарк, і я знаю, чого вони варті. Я добре знаю все про акції Тихоокеанської і Пригородної компанії — вони вже на краю безодні. Все се дуті акції: ви се знаєте не згірш мене, а Вол-Стріт завжде готова накинути ся на того, хто гине. Гурток, що почав сю боротьбу, виграє найбільше при сїм, але і я теж хочу виграти і прохаю вашої участі, щоб бути зовсім певним успіху. Знаєте, нам треба тільки на-

кинути ся на них, і потім раптом розкрити на Вол-Стріті, що се ми. Три менти згодом вони збанкрутують.

Аж за кілька годин четверо джентльменів вийшло з контори ван-Ренселера. Вони обміркували стан річей. Зясували слабі боки Тихookeанської та Пригородної компанії; обговорили, якими чутками можна було скористувати ся; рішили, що вскочити вони не можуть; взяли на увагу той факт, що тисячі людей, що мали акції, сподіваються підвищення і тримати від жаху й сумнівів на одну думку про пониженнє: обміркували фонди, Смітза, Шарка, та інших фінансістів Тихookeанської і Пригородної компанії, а також і свої власні фонди та значіннє своїх імен. Врешті вирішено було купувати всі акції Тихookeанської та Пригородної компанії, що будуть пропонувати ся ранком, а в одинадцятій годині накинути ся на них і збити їх в болото.

Нарешті вони розійшлися; кілька хвиль згодом наш герой вже сидів в своїм автомобілі і хутко мчав до міста. Він увійшов до свого клубу і попросив в окрему хату, куди незабаром увійшов кульгаючи старий, аристократичний на вигляд, ясдагрік, який дуже лаяв ся, і спитав:

— Ну, і до чого я тобі потрібний тут, чорт забери!
Се був містер Чансі ван-Ренселер.

Син дбайливо допоміг старому сісти в крісло.

— Що ж ви про се думаете? — спитав він.

— Се не відповідь на мое питаннє, — пробурмотів батько.
— Але, Боже мій, Роббі, який се був день для мене! Чи ти паєш, в мене на руках 5,000 акцій Тихookeанської та Пригородної компанії? Я цілий день божеволів — я все чекав та скав...

— Гм... — усміхнув ся Роббі, — чого ж ви чекали?

— А хіба в тебе їх немає? — спитав старий. — Хіба ти не наєш, хто сидить в сіндікаті?

— Знаю, — заперечив Роббі; — вся банда Тихookeанської Пригородної компанії і певне теж Смітз та Шарк.

— Еге, саме вони, — сказав батько, а се, съажу тобі, люберіозні. Ось побачиш, завтра сї акції підскочуть до 200. Ти гадаєш, хто сї навіжені, що почали боротьбу з ними?

— Я не гадаю — сказав Роббі — знаю.

— І хто ж вони?

— Се зовсім не бони.

— Що се значить?

— А те що се тільки одна людина.

— Що ти кажеш! І хто ж се?

— Се Роберт ван-Ренселер.

Старий джентльмен вскочив з крісла, не вважаючи на по-
дагру.

— Боже милосердний, Роббі, — гукнув він, — та ти збо-
жеволів!

— Зовсім ні, — сказав Роббі, — се факт.

— Тоді ти зруйнований!

— О ні, незовсім, мій патроне. (Роберт звичайно кли-
кає так старого). Я віддав всі свої гроші, до останнього ша-
га, але проте я ще не зруйнований, бо завтра, дві хвили по оди-
найцятій годині зberаю ся зробити ся самою багатою людиною
в Нью-Йорку. Кождий цент, який верховоди Тихоокеанської і Пригородної компанії, а також Смітз і Шарк зможуть на-
жебрати або позичити належатиме мені; oprіч того мені-ж на-
лежатимуть банкові konta kількох сот баронів, не виключаючи
меного поважаного і коханого татуся!

Поважаний і коханий татусь містера Роббі задихав ся.

— Ty загубив себе! — гукав він. — Cього бути не може.
Як ty можеш зробити се без грошей?

— Я що-йно утворив сіндікат, — сміяв ся Роббі.

— Ale без грошей?

— Вони не знають, що я не маю грошей, — сказав Роберт
весело. — Ale для більшої певності я хочу взяти собі трохи
грошей від тебе.

— Гм! — коротко буркнув містер Чансі ван-Ренселер.

— Поперше, — казав далі Роберт, — ви завтра ранком
десятої продасте свої акції; подруге ви спродаватимете іх
пониженнем; яке тільки буде можливе; а біля одинадцятої вік-
побачите, як небо впаде на землю.

— Ale яка ж буде причина цього?

— Найперша та, що ви продаватимете з пониженнем. В

старі діячі Вол-Стріту, зявляєте ся мов шуліки над мертвим звірем, і як тільки ви прошепочетé кому слід, що спродаєте акції Тихоокеанської і Пригородної залізниці то вже все піде як по маслі.

— Та трохи правди в сїм є, — згодив ся старий поміркувавши.

— Але не для того хотів я вас бачити, — всміхнув ся Роббі. — Головне ще перед нами. А саме річ в тім, що ви зараз же подаруєте мені пару міліонів доларів.

Містер Чансі ван-Ренселер трохи підскочив в кріслі і широко розплющив очі здивуваний.

— Що найменьше два міліони, — повторив Роббі, бачучи, що його батько мовчить. — І ви повинні мені подарувати їх, а не позичати. Як би я просив вас позичити їх мені, мені довелося б давати вам ріжні пояснення і ніколи не пощастило б мені примусити вас вповні ясно глянути на справу, як дивлюся я. Я ж був добрим хлопцем, сам утримував себе і на протязі тринадцяти років не прохав нії шага у моого старого татуся. Тепер же мені потрібні гроші, і дуже навіть потрібні. Одного гарного дня ви померете і все одно лишете все мені; але тоді вших грошей мені вже не треба буде; бо як тепер моя гра не вдасться, то сього буде дуже мало, а як удасться, то се вже буде дешция. І ось я хочу, щоб ви дали мені сї гроші тепер.

Містер Чансі ван-Ренселер глибоко зітхнув; потім подався вперед і присунув ся до столу.

— Роббі, — сказав він, — скажи мені все про сю справу. Скажи мені все.

Перше мені треба одержати два міліони.

— Іди до чорта! — гукнув старий. — Хиба ти не знаєш, що як вони тобі потрібні, то ти їх матимеш? Але тепер відповідай і не будь божевільний.

І Роббі все оповів йому, і ще перед кінцем його оповідання старий джентльмен тер свої руки. Потім він кульгаючи вийшов з кімнати і написав своїм маклєрам, щоб вони спродали його акції компанії Тихоокеанської і Пригородної залізниці по тій ціні, якою розпочнеться продаж. А своїм банкірам на-

писав, що відрикає свому синові, Робертові ван-Ренселерові, кредит в три міліони долярів.

А містер Роберт ван-Ренселер все ще ходив по хаті з кутка в куток, заклавши руки за спину; приємне обличчя його сяло радістю. Сеї хвилі він без сумніву був найщасливішою і найзадоволеннішою людиною в Нью-Йорку. Але рантом почувся стук у двері і увійшов слуга.

— Лист вам, пане, сказав він, — і на нім стоїть »спішне«.

Герой наш взяв листа і, коли слуга вийшов роздер його і прочитав ось що:

»Містеру Робертові ван-Ренселерові.

Добродію, будьте ласкаві попросити вашого приятеля, містера Гріна, ще сьогодня увечері прийти перебалакати в дуже важній справі до міссіс Лінч«.

Не варто наводити тут увагу, які вирвали ся у Роберта ван-Ренселера, коли він прочитав сю записку. Читач може думати, що він скінчив вже всі рахунки з міссіс Лінч; у всякім разі сам ван-Ренселер так думав. Але всі приємні ріči в життю мають той поганий бік, що коли хочеш забути їх, вони не завжди дають ся забути.

Хто був автор листа і які мав ціли, про се герой наш думав доволі довго, ходячи з кутка в куток по хаті або непорушно сидячи в своїм кріслі, стиснувши руки і втопивши очі в просторінь.

Нарешті він знайшов вихід, очевидно дуже неприємний йому, бо лице його почорніло, а очі блищали. Він вийшов на улицю, і який час їхав містом в кебі... Але швидко він пішов пішки, і коли кеба не стало видно, він взяв інший і поїхав до того дому, де жила Мері Гарісон.

Вона зустріла його в рожевій шовковій сукні, румяна від радості. Була така на диво гарна, що хмуре обличчє Роберта ван-Ренселера мимохітъ прояснило ся, коли він увійшов до хати. Але проте понурість не так швидко зникла, щоб Мері не помітила.

— Що стало ся? — спитала вона.

Лице йому знов стало хмуре.

— Мері, — сказав він різко: — ми повинні розлучити ся. Дівчина затремтіла.

— Що ти хочеш сказати? — скрикнула вона.

— Я хочу сказати те, що я говорю, — відповів він. — Ми мусимо розлучити ся. — Але помітивши, що обличе Мері стало смертельно бліде, він пригорнув її до себе і сів на софу.

— Вислухай мене, Мері, — сказав він м'яко: — ти добра дівчина і я не бою ся сказати тобі всю правду. Я знаю, що ти нічим не винна тут; але я опинив ся в дуже важкім становищі, і є один лише вихід з нього.

— В чім же річ, Джіме? — задихаючись, вимовила вона (Джім — було ім'я, яким він навчив її називати себе).

— Мері, — сказав він, — ти ж знаєш, що я жонатий чоловік?

— Так, — сказала вона, — але що ж?

— І що я багатий чоловік? — казав він далі.

— А чи ти знаєш, що я, міссіс Лінч, зявляю ся предметом шантажу?

Мері аж присіла.

— Не може бути! — гукнула вона.

— Але се так! — сказав він. — Мені довело ся вже заплатити їй кілька тисяч доларів.

— Боже милосердний! — скрикнула Мері, — та не може бути!

— Однаке се так, — заперечив він. — І так чи інакше, се значить, що нам треба розлучити ся назавжди.

Мері Гарісон захитала ся й скопилась за стілець, щоб здергати ся на ногах.

— Джін, — сказала вона, — що станеть ся зо мною?

— Ти знаєш, що я завжди дбатиму, щоб ти жила без турбот, — почав він.

— Я не про се думаю, не про се, — закричала вона.

— Але! о, я люблю тебе, я не можу без тебе! Куди піду, скажи мені на Бога! — І вона кинула ся до нього з пристрашим криком.

— Що робитиму без тебе? — неустанно кричала вона. — І я зможу перенести се?

Старав ся заспокоїти її.

— Слухай, — прошепотів він. Не бери цього так близько до серця. Може ти забудеш мене, лише не хвилюйся.

Вона тремтіла конвульсійно.

— Ні, ні, — кричала вона. — Се вбє мене, вбє! Потім раптом скопилась, очі її горіли.

— Я забю сю жінку, — вожко дихаючи сказала вона. — Так, я се зроблю.

Він знову притягнув її до себе, старав ся заспокоїти.

— Ні, ні, Мері, — сказав він. — Се було-б гірше для мене. Як що любиш мене, то повинна зректися мене. То єдиний спосіб.

Мері сіла бліда, тремтіла і стогнала. Відкинула своє прекрасне волосє назад і дивила ся перед себе затуманеним поглядом.

— Зректися тебе, — прошепотіла вона, — зректися тебе!

Коханий її почував себе дуже ніяково; природно, що мягкосердному мужчині не дуже приемно, коли жінка через ньюс страждає, до того жінка, яку він любить. Але він вже постановив, як зробити, і мав намір постанову викннати. Дав їй поплакати на своїх грудях і виплакати своє лихо.

— І я ніколи не можу бачити тебе, а ні на хвилинку? — зօ стогоном питала ся Мері.

— Ні, — сказав він твердо, — хиба-ж не бачиш, що не має місця на світі, де я міг би сковати тебе так, щоб ся жінщина не вистежила мене? Вона розшукала мене і вислідила вже і могла б зруйнувати мене, Мері, змусити мене до само-губства!

Мері тремтіла.

— Ні, — сказала вона. — Не роби того. Ти маєш рацію я мушу принести жертву. Я відійду, може я перенесу се. Але, о! Джіне, я ніколи справді не любила нікого, крім тебе, і ніколи не полюблю!

— Я не забуду тебе, — сказав він. — Дам тобі все, що треба, Мері, тобі не треба дубе турбувати ся про гроші.

Але дівчина майже не слухала його; вона не думала про гроші.

— Куди думаєш піти? — спитав він нарешті.

— Не знаю, — відповіла вона, я не маю рідніх хати. Куди б могла я піти? Думаю вернути ся туди, звідки прийшла — в Ельбань.

Роберт глянув на неї. Назва »Ельбань« раптом щось нападала йому.

— Але ж ти не говорила мені, що приїхала з Ельбани.

Вагав ся трохи, потім додав:

— Може випадково знаєш там одну дівчину — але не знаю її імені, — сказав з легким сміхом.

— Тоді боюсь, що не змогла б відповісти тобі, — сказала вона й собі всміхаючись. — Але я дуже мало кого знала там. Ніколи нікого не знала, аж поки моя мати не поїхала від мене кілька років тому.

— Поїхала? — спитав він. — Мені здавалося, ти говорила, що вона вмерла.

— Мабуть вмерла, бо була дуже хора, — сказала дівчина. Але я не знаю, що сталося з нею; вона вже не вернула ся.

Він глянув на неї здивовано.

— Не вернула ся, — повторив він, потім додав: як ім'я твоєї марети?

— Елен, — сказала дівчина. Він подав ся назад.

— О, се була страшна річ, — продовжала дівчина тримтячим голосом. — Бідна люба мати так тяжко працювала для мене, — така добра була. Вона допрацювалась до смерті, Джіме, ось в чім річ.

— Що було з нею?

— Мала сухоти, — сказала дівчина; гість її раптом підвівся.

— Що таке? — спитала вона.

— Нічого, — відповів він. — Се просто припадковість. Але як звали твого батька?

— Я ніколи не знала нічого про свого батька — сказала дівчина. — Мати ніколи не говорила про нього мені; але я зав-

жди думала, що він не одружив ся з нею, що він... — вона зупинила ся, бо щось дивне творило ся з її коханим; але потім казала далі: — я думаю, що був багатий, гарний і добрий. Вона дала мені медальона з його портретом, ключ від якого, казала вона, у нього. Свій вона загубила.

Знов дівчина зупинила ся. Страшенно блідість вкрила лице Роберта. Схилив ся близько до неї, а в його очах і у всім обличі був жах. Рука його тримтіла як осінній листок, коли простягав її до дівчини.

— Медальон, медальон! — задихав ся він. — На Бога чи маєш його?

— Так, — скрикнула здивована дівчина, — і пішла до шуфлядки. Вона простягла йому медаліон, коли він біг до неї; він кинув оком і раптом відхилив ся, як людина пробита ножем в серце. Страшенно, дико закричав, схопив ся, мало не впав.

Мері в жаху кинула ся до нього.

— Джім, Джім, — кричала вона, — що таке? Хотіла схопити його, але він подав ся назад від неї, як від дикого звіря.

— Ні, ні, — закричав він і присів в кутку з смертельним жахом в очах. — Ні, відійди!

— Але, Джіме, — кричала дівчина, — що таке? В чім річ?

Роберт впав на коліна, тримтів.

— О Боже! — задихав ся він. — О Боже!

Мері знов кинула ся до нього і обхопила його руками.

— Джіме, Джіме, — кричала вона істерично, ти повинен сказати мені, в чім річ, повинен, повинен! Ти знаєш, хто мій батько?

— Та, — задихав ся він, — знаю, знаю!

— Хто? хто? кажи!

Він зупинив ся, старався передихнути і не міг сказати ні слова. Коли почутив тепло її дихання, стискання її рук, раптом все тіло його затримтіло і відкинув її з такою силою, що вона майже не впала. Потім схопив ся і з стогнаннем кинувся у двері.

Ще раз глянув на лиці дівчини і як божевільний побіг сходами. На улиці його чекав кеб. Не помітив його, і перебіг повз нього; але візник його гукнув і він на мент опамятився. Вліз в кеб.

— Жени, жени, — кричав він.

— Куди? — спитав візник.

— Куди вгодно, — кричав, — Жени!

І вони помчали вулицею; ван-Ренселер притулівся в кутку і ламав руки.

Весь час одна думка була в голові, схопила його за горло як спазм і змушувала кричати. Не міг довше здержувати ся, стрибнув з кеба і кинув візникови гроші. Він опилився в пустинній частині парку, побіг і зник в темності.

Тим часом Мері лишившись сама в жахнім мовчанню кімнати сиділа в кутку мов загнаний звір. Лице її було синяво бліде, очі широко розкриті; в тремтях руках держала медальон.

Вдивляла ся в нього, все вдивляла ся з страхом не маючи сили порушити ся. Схотіла відкрити його, але промайнуло десять хвилин перше, ніж змогла підвести ся і перейти по хаті. Знайшла ножика, стала на вколішки і почала в божевільнім страху відкривати. Руки тримали мов у пяниці і кілька разів перізала ся; потім раптом, покришка медальону відскочила і вона склонила ся над медальоном.

Лише один раз глянула на нього і медальон випав з її безпомічних рук; відкинулась назад до стінки з зловісним, жалібним стогнанням. Хвильку стояла притулівшись до стіни, потім мов стріла побігла по хаті. Щось пошукала в шухляді бюрка. Втім розляг ся вистріл і вона впала тремтючи на підлогу, а її мозок забризгав килим.

XII.

Сього четверга захоплена шумлива юрба зібрала ся на Вол-Стріті задовго перед десятою годиною; галерея біржі була переповнена, перед дверима — повно народу.

У всіх розмови були про лондонські котровки ; у кождо-

го на обличі — чеканіє і жах, що здавало ся носив ся в повітрі. Всі знали, що наступає рішучий момент боротьби, що так чи інакше все швидко вирішить ся.

Крізь сюю юрбу прорізав ся Роберт. Ніхто не зважав на нього, ніхто не пізнав його. Одіж на нім була брудна, в болоті; капелюх пошарпаний, насунутий на голову, обличе палаючі, очі почервоніли хитав ся і йшов немов напомацьки. Він був п'яний.

Він дійшов до своєї контори, всунув ся туди і сів в крісло.

— Дістаньте мені трохи віски, — задихаючись сказав секретареви. — Швидче!

Секретар дивив ся на нього здивований.

— Віски, — гукнув Роберт знову. — Хиба не чуєте? Та замкніть двері і не пускайте сюди нікого. Мерній!

Той повернувся і зник. А Роберт сів в крісло втопивши очі в одну точку. Він йшов містом мов увінні. Одна ідея воло-діла ним і погнала його сюди. — Муркотів весь час, поки йшов.

— Вол-Стріт, Вол-Стріт! Десята година!

Тепер раптом повернувся і подивився на бюрко; потім підвівся, підійшов до нього, і там зупинився четвердо тримаючись на ногах. Він прочитав ранішні котіровки, потім глянув на годинник.

Було десять на десяту.

— А, — передихнув він — урятовано!

Секретар повернувся, — Роберт скопив пляшку і став пить просто з неї. Потім сказав.

— Я написав вчора Джонсонови і С—ці, щоб три міліони передано було моїм маклєрам. Подбайте, щоб се було зроблено. Та передайте маклєрам, щоб продавали акції Тихоокеанської та Пригородної як найшвидше, поки воїні всі не зникнуть. Потім вертайте ся сюди і не пускайте нікого сюди, ні одної душі. Розумієте?

— Розумію, відповів секретар і вийшов здивуваний. На самперед він звелів свому власному маклєрови спродати кілька

акцій Тихоокеанської та Пригородної залізниці, що належали йому. Секретар ніколи не бачив, щоб ван-Ренсслер так потерявся.

А ван-Ренсслер стискав свої руки і бурмотів щось вліпивши очі в стрілку годинника, що повзла поволі і тягнув з пляшки що стояла коло нього. Так тягли ся хейлини аж поки стрілка не стала на десять.

Цікаво було подивитись тепер на залю біржі з шумливою юрбою. Тисячі людей стовпилися в однім місці і, коли вибила десята, розляглися скажені крики.

Акції Тихоокеанської і Пригородної залізниці! Тихоокеанська й Пригородна! Ніхто й не думав сьогодня про які інші акції, і дрібніші фірми позачиняли свої двері, не зважуючись вести свої справи при такім настрої. Хто стояв біля апарату, читав, що ціна акцій Тихоокеанської й Пригородної 157 і одну четверту, 157 і пів, 157 і одну осьму і так далі. Хитання акцій Тихоокеанської й Пригородної нагадували собою хитаннє двох дієглядів, що звивають ся в смертельних обіймах, і ван-Ренсслер спостерегаючи се ще раз почутив себе вільною людиною. Жах вже покинув його; захопленнє вигнало алкоголь з його мозку, і як він ще був п'яний, то лише від запалу боротьби. Кожна нова цифра була немов удар сокирою нанесений його ворогам; один - батьком, другий ним самим, третій Шрайком і т. д. Сціпив руки і швидко бурмотів як тсі, що стежить за боєм: Так їх, так! Геть їх, геть з ними. І апарат показував далі: Тихоокеанська й Пригородна — 100 по 157 і пів; Тихоокеанська і Пригородна 500 по 157 і три осьмих; Тихоокеанська і Пригородна 3,000 по 157 і три осьмих; Тихоокеанська і Пригородна 10,000 по 157 і одна четверта — і так майже без перерви. Там внизу на улиці кричала несамовита юрба; зверху, здавалося, що дивишся в колодязь повний тримтічих тіл.

Так проповзло пів години; і Тихоокеанська й Пригородна ще держалася. Ван-Ренсслер одержав підмогу, але очевидно мав її і сіндікат. Вол-Стріт ніби поділилась на два табори і побіцяла не помилувати нікого. Боротьба провадила ся далі, і стрілки годинника посунулися до 10 г. 45 хв. Нарешті акції

посунули ся в гору — 157 і три четвертіх, найвища цифра за день. Ван-Ренселер ковтнув віски і подзвонив.

— Слухайте, — сказав він хапаючись задиханому секретареви. — Настала кріза; вийдіть хутчіше і кажіть кожному, що арканзаська палата подвоїла таріфи Тихоокеанської і Природної залізниці. Сю звістку підхоплять ще кілька чоловік. Потім зачекайте п'ять хвилин ні мента більше,чуєте? І оповістіть, що я хочу обезцінити акції і що зо мною батько і Шрайк та інші.

Секретар хитнув головою і зник, а ван-Ренселер вернувся до апарату. Коли настала хвиля павза, він підійшов до вікна і визирнув на улицю. Потім знов апарат почав — акції Тихоокеанської і Пригородної ще держалися. Ван-Ренселер зізнав, що апарат на кілька хвилин спізнюються супроти ранка і не терплячка брала його. Потім він взяв олівець і почав рахувати нашвидку пишучи своїми тримтячими руками:

Він двадцять сім міліонів вклав в сю справу. Він заплатив ріжницю одного і трьох чвертей акцій, але з погляду спекулянтів Вол-Стріту в сім не було нічого надзвичайного. Велике вражіння справляло на ван-Ренселяра те, що з цінним доларом на який знижувались акції Тихоокеанської та Пригородної, він вигравав міліон і три чверти доларів від тих, з ким борався. А коли-б вони йшли в гору і продержались до призначеної часу, він був би винний стільки-ж своїм ворогам. Раптом апарат застукав знов, було п'ять до одинадцятої, а акції Тихоокеанської та Пригородної ще держалися — 157 і п'ять осьмих, 157 і три осьмих, 157 і пів. Він допив пляшку і вибіг з контори; за кілька хвиль він опинився на улиці.

Тисячі людей бігали безладно з переляканими очима. До вуха ван-Ренселяра доносилося з ріжних місць: «подвійна таріфа» »зруйнувати їх«, »обидва ван-Ренселяри«, »Шрайк«. Він спішив на біржу. Яко члена біржевого товариства його допущено в се пекло, де істерично кричали, давили один одного людей, продержуючись до місяця продажі; ван-Ренселяр глянув на цифру — 157. Тут розляглися ті ж крики, що й на улиці: »подвоєні таріфи, ван-Ренселяра« та інше; раптом побачив

поруч себе величезну постать чоловіка, що вимахував папером і ревів голосом, який покривав всі крики. Се був маклєр ван-Ренселера, найкращий з них, і коли ван-Ренселер почув його голос, серце йому майже перестало бити ся. Рішучий момент настав.

— Пропоную двадцять тисяч акцій на три дні! Пригородньої двадцять тисяч 157, 157! Двадцять тисяч акцій на три дні по 156 і сім девятирічних, 156 і три четвертих.

І тоді знову зняв ся крик і переміг голос маклєра. Зо всіх боків лунали крики.

— Тисяча акцій по 156 і пів; три тисячі акцій по 156! 156! 155 і пів.

Ван-Ренселер, п'яний від успіху, несамовитий, блідий потрясав руками в повітрі і кричав мов божевільний:

— Геть! геть з ними! Геть! Топчіть їх! Душіть їх, ще ще!

Він знову зізнав тепер, що переміг; се почувало ся в повітрі; всіх обхопила паніка — дикий, скажений вихор, що все нищив на своїй пути. Почало ся! Почало ся! Не було вже тепер покупців, ворог віддав ся — він був побитий! І ван-Ренселер кричав та сміяв ся мов у горячці; юрба, що щільно оточила головний апарат, теж скаженіла від жаху або від радості — з огляду на обставини. Тут були такі, що губили при кожнім пониженню міліон — сі міліони забирали ван-Ренселер. Сі люди бачили перед собою страшну руїну. Вони в нестяжі кричали, пропонуючи акції по 156, 155, 153! Але покупців уже не було.

Так налетів ураган у всій своїй люти; вже не паніка була, а хаос і руїна. Акції нарешті впали; і всі хто підтримував їх, були зруйновані, а публика з великого страху накинула ся на них і добила їх. Ціна спускала ся вже не дрібними числами, а цілими, вже на три, на п'ять, на десять долярів. Швидкість зниження залежала тільки від часу, потрібного на телеграму, яка-б тоширила паніку по всій країні, від часу потрібного для одержання маклєрами доручення продавати акції за яку будь ціну. А в той час агент ван-Ренселера з ревучим голосом добивав акції, знижаючи ціну на п'ять, на десять долярів, пропонуючи

купити у нього двадцять тисяч акцій.

Хвильованнє се все зростало; нарешті ван-Ренселер не витримав довше, вибіг з юрби сїв на стільця, сміявся і плакав, мов змучена дитина. Минуло пів години перше, після він опанував себе; тоді акції Тихookeанської і Пригородної коштували сімдесять шість; нарешті знайшлися покупці — спекулянти стали грati на пониженнє, сподiваючись на дальнє пiдвищення. І ось нарешті страшна панiка скiнчила ся. Ван-Ренселер вважав дев'ятьдесят за дiйсну цiннiсть акцiй Тихookeанської і Пригородної, і тому звелiв маклєрам скupити реiту акцiй.

XIII.

Наш герой продер ся крiзь сю тiсну юрбу людей, що кричали, кляли, рвали на собi волосє, грозили в небо кулаками — всiх сих людей, якi втеряли єсе, що мали і бачили перед собою руйну і голод. Се було страшне, пекельне видовище; але ван-Ренселер не звернув на се уваги — мав досить власних почувань. Почування його не легко описати: се були почування людини, що одержала по сiмдесят чи вiсiмдесят долярiв на кожну з мiлiона чи двох мiлiонiв своїх акцiй; людини яка вiвгодини зробила ся найбагатiйшoю людиною в Нью-Йорку. Ван-Ренселер старий прибiг кульгаючи в контору сина кiлька хвиль згодом i обняв сина.

— Роббi, — бурмотiв вiн, — Роббi.

Нiчого бiльше не мiг висловити, бо задихав ся. Слiдком за ним зявили ся Шрайк та троє інших, і всi пятеро джентльменiв, не тямлючи себе вiд радощiв, спiвали пританьзовували та обнiмали ся.

Кажу — пять, бо ван-Ренселер молодший, хоч як се дивно, мало брав участi в їх захопленнї. Впав в крiсло і сміявся нервово, коли батько вилiчував неймовiрнi суми, якi вiн виграв, і серце його колотило ся радiсno; але миттю став похмурим, дивив ся в одну точку і тремтячи руки його хапали ся за все безладно.

— Бiдний Роббi! — сказав щасливий батько; видно як вiн змучив ся. Ось, випий краплину! Вiн здiвував ся, коли

Роббі випив все, до дна.

Але напруженне минуло; зник важкий тягар і повернувся раптом нервовий настрій. Поки інші були ще в такім настрою, що могли обнімати ся, він встав, попросив його вибачити і вийшов.

Вийшов на улицю, де люди все ще голосно кричали в розпуці, і не зважаючи пройшов повз них. Він йшов без ціли, зсунувши брови і стискаючи пястуки силкуючись в душі весь час думати, що тепер він найбагатійша людина в Нью-Йорку. Але се йому не вдало ся. І тоді сів в кеб і сказав куди їхати.

За кілька хвилин він опинився на березі, де стояла його »Комета«. Море було бурхливе; вітер скаженів, і навіть в затоці знімав великі хвилі; але Роберт про се не думав, вибіг на палубу »Комети« і покликав капітана...

— Пускайте пари! кричав він, і рушайте як мога швидче. Капітан оставпів і вирячив очі.

— Куди-ж тепер їхати? — скрикнув він.

— В море! — була відповідь.

— Але-ж буря? Пане...

— До чорта з бурею, — кричав Роберт ван-Ренселер, — Рушайте в море, кажу вам і увезіть мене з цього міста. Розумієте? Чого стоїте?

— Але половина екіпажу на березі, містер ван-Ренселер, і запаси...

— Я вам сказав, щоб ви все приготовили, — кричав ван-Ренселер. — Робіть як кажу і не сперечайтесь. Дістаньте що можете, і як тільки можливо буде, рушайте геть від цього міста. Ідіть!

Він відвернувся і пішов в каюту. Коли люди зійшлися на палубу і внизу розводили огонь, він сидів перед другою пляшкою; коли-ж нарешті »Комета« виплила, він звалився на стіл зовсім пяній.

Він лежав так нічого не тямлючи, а машина працювала і яхта вже виплила з затоки, прорізаючи бурливі хвилі. І коли вже вона вийшла в одкрите море і велетенські хвилі стали битися об яхту, ван-Ренселер розкрив очі очунявши від падання на підлогу; яхту дуже качало.

На силу підвів ся з підлоги, хапаючись за стіл. Все хитало ся навколо нього; яхта майже лежала на боці, коли летіла на гребні хвиль. Море ревіло скажено, дико; який час Роберт не розумів, де він.

Потім увійшов капітан.

— Ми виришили, пане, — сказав він понуро; — куди хотічete їхати?

— Мені однаково, — відповів Роберт. — Їдьте, куди хотічete, тільки дайте мені спокій.

— Гаразд, пане, — сказав капітан. — Ми поїдем на північний схід, — найбезпечніше йти бурі на зустріч. Завтра рано ми вже перепливемо піскувату мілизну.

З сими словами він повернув ся і вийшов, хитаючи головою. Він чув, чо властитель »Комети« сьогодня виграв на біржі міліони, а виглядав так, наче їх втеряв.

А ван-Ренселер сидів при столі один з своїм жахом.

День минав; сонце сіло, стало темно і буря знову люто заревіла. Весь час ван-Ренселер то сидів третмючи в кріслі, то качав ся по підлозі, пяний. Всю ніч не знав, хо робило ся навколо; не думав ні про киплячі вали, що громадили ся по над ним, підкидали яхту високо на своїх гребнях або з страшною силою скидали її в безодню; не знав ні тяжкої праці чотирьох чоловік біля керми, які силкували ся увесь час держати ніс проти бурі.

Він нічого не помічав, аж поки не відчув страшного товчка, по якім розляг ся такий тріск, немов щось зламало ся в самім серці корабля. Тоді він вирячив як баран очі, подивився навколо, почуваючи, що рух яхти змінив ся, що вона круить ся назад і вперед і що удари хвиль стають дужчі.

Раптом двері розчинили ся і влетів капітан.

— У нас зламав ся винт, — хриплим голосом вимовив він.
— Машина попсуvala ся.

Ван-Ренселер дивив ся на нього, не розуміючи в чім річ.

— Що стало ся? — спитав він.

— У нас зломив ся винт, — перекричав капітан шум моря.

— Ну, що з того? — спитав Роберт. — Що то мене обходиться?

— Ми безпомічні! кричав капітан. — Безпогадні! Ви не розумієте? Нас несе буря, ми розібемо ся о скелі!

Ван-Ренселер стояв ухопившись за стіл і встремивши очі в одну точку; напів свідомо повторяв слова капітана, бо значине їх не було вповні ясно для його затуманеного мозку: «безпомічні, нас несе буря, розібемо ся о скелі». І раптом він побачив дикий погляд капітана і дідскочив до нього з криком: «Я не хочу йти на скелі. Ні, ви збожеволіли! Робіть же щонебудь! Геть!»

Капітан побачив, що він пяний; але переляк швидко витверезив Роберта, як се зробило раніше захопленне.

— Де ми? — кричав він. — Де ми?

Страшний удар потряс яхтою; вона захитала ся і закрутилась, і обидва в жаху чекали, що ж буде; потім коли яхта знов підняла ся, капітан сказав:

— Ми коло берега Мена, в п'ятидесяти милях; але нас же не вітер, і ми нічого не можемо вдіяти. Як що не надійде поміч, ми загинемо.

— Поміч повинна прийти, — кричав ван-Ренселер, зрозумівши нарешті, в чім річ. — Ви збожеволіли? сього не може бути!

Він попростував до сходів, щоб підняти ся на палубу; капітан за ним. Коли розкинув двері, зупинив ся, вражений силою бурі. Було темно; але вітер мов лютий звір бив його по лиці, бризки з свистом кололи мов град. Роберт стояв доволі довго і бачив, як ракета підняла ся від палуби і позрізала небо; тоді хитаючи ся повернув ся до каюти.

Тепер він розумів своє становище, і в душі його лишився самий жах. Хитаючи ся ходив туди й сюди по коюті, грозив в повітрі стиснутими пястуками і кричав в божевільнім жаху: Боже, Боже! Не може бути, се брехня! Урятуй нас! Що нам робити? Капітан відвернув ся від нього з гострою відразою і пішов на палубу сповняти свої обовязки.

А Роберт навіть не помітив сього; все бігав туди й сюди, несамовитий, божевільний. Все в нім вмерло, опріч дикого

звіря, як що, правда було що інше колись в нім Він хотів жити, хотів на землю, він властитель сотки міліонів долярів, він, він! І невже він мусів затонути мов щур в клітці! Його крики перемогли бурю; він кликав Бога, плакав, молився, кляв; і в той час скажена буря вила, скавчала мов дикий звір, що намагався заволодіти ним, і гнав малу яхту перед собою на її загибель. Нікого не було, хтоб почув його, щура в клітці, хоч він так скаженів, що піною вкрили уста.

Так минула година, дві; в долині засніло і настав день. Ван-Ренселер ще кричав, хоч такий вже був безсилий, що ледве міг стояти, коли двері каюти широко розчинилися і увійшов капітан, білий, з міцно сціпленими устами.

— Все скінчено, пане, — сказав він. — Ми пропали.

Очі властителя бліснули мов у маніяка.

— Що ви хочете сказати? — крикнув він.

— Підніміться на палубу і побачите! — сказав капітан.

Ренселер кинувся на палубу тримаючись за двері; він дивився навколо себе, але з початку нічого не бачив, нічого не розумів, крім свого власного жаху. Неймовірний хаос стояв навколо; яхту мов кульку підкидало величезними хвилями; навколо знімалися хвилі мов гори, яхта осіла вниз, вниз, поринула, і ван-Ренселер задихався з переляку; потім велика накопичена гора насунула ся на яхту, і знов яхта підняла ся вище, вище, на самий гребінь і летіла з швидкістю ексіресу, а розлючена водна стихія шипіла, ревіла, стогнала, грохотіла навколо неї.

З вершка гори хвилі ван-Ренселер кинув оком навколо і крики завмерали йому на устах. Пів мілій від них було видно беріг — дикий пустинний, страшний беріг, з гострими скелями, з немилосердними залізниками скелями — гибель неминуча, страшна!

Се видовище знищило останній атом душі ван-Ренселера. Він вив, скавчав, стогнав; кинувся б на палубу і качався б по ній мов тварюка, як би інстінкт самоохорони не змушував його тримати ся за балляски. Стояти тут цілому, живому — і з кожною стопою постувати ся на зутріч смерти! Бути безпомічною забавкою у власти сих лютих, невблаганих сил! Се було за-

надто! Се було занадто! Він ставав божевільним, ставав звірюкою, ідіотом! Він кричав, реготав ся, ридав: але слова його вже були без смислу.

Він втопив очі в чорні скелі, що вискочили перед ним; коли яхта наблизила ся до них, почули ся звуки далекозвучні, стихійні, космичні.

Один тільки раз ван-Ренселер повернув голову, щоб побачити, як матроси кидають в останній марній надії котву; бачив як закрутила ся яхта, як хвилі підняли котву, змели її, подерли канати, мов нитки.

Потім він — побачив, як люде старали ся спустити човна; він кинув ся туди й чекав. Не помагав їм, але коли човен опинився на воді, він стрибнув в нього, відштовхнувшись одного з матросів. Кілька людей ще стрибнуло услід йому, потім крикнули »досить!« і вони штовхнули човна і миттю його віднесло від яхти. Ще хвилина — велетенська хвиля вдарила в човен і погнула їх.

Ван-Ренселер виринув задихаючись, ще божевільний від жаху. Човен був близько; він напружив ся і схопив його. Біля нього друга людина, матрос, протягала руку до човна; поки хвилі крутили ними, матрос схопив ногу ван-Ренселера і силкував ся вдержати ся так. Але той скажено-лютий вдарив його і відкинув від себе. І ось ван-Ренселер сам висів вчепившись в човен, що гойдав ся на хвілях.

Була се страшна боротьба: хвилі давили його, били, заливали його; але з розпачливою енергією чепляв ся за човна силкуючись голову тримати понад водою, а хвилі несли його все близче до залізного берега.

Не зводив очей з своего дивоглядного ворога з відкритою пащею величезними гострими зубами, що готовий був поглинуть його.

Ось вони сі скелі — високо над його головою; ревінне валів вливало ся в його уха, в його душу, приголомшувало його, жахаючи сей бідний тремтячий клубочок життя, що уявляв він тепер з себе. Потім раптом відчув, як його захитало немов би був на верховиттю дерева, а тоді понесло в гору вище, вище, просто на хитку височінъ запіненого гребеня.

Він кричав, здрігав ся, немов побачив страшний, що души морозив, сон. Але хвиля підхопила його, він почував що заволоділа ним і понесла з початку поволі, а далі швидче, все швидче, з швидкістю кулі і підкидаючи, потрясаючи ним вдавила ним о зубчасті скелі. Розбила обличе, роздавила члени, роздушила голову мов яйце; і останні іскри його хтивого життя вилетіли з нього.

XIV.

Поділяю відразу Рескіна до »поетичної фальши« і не маю наміру твердити, немов хвилі мали якісь почуття до ван-Ренселяра. Се просто випадково стало ся, що вони схопили його в обійми і вдаряли ним о скелі цілий день; що одна по одній змагали ся заволодіти ним і тратили всю силу підкидаючи ним, аж поки він втеряв всяку подібність до людини. Аж вночі, коли вітер ущух, вони винесли його на беріг, вишукали маленьку ямку і поклали його на пісок.

Се було спокійне місце; не чутно ніяких голосів, крім голосу хвиль, і вони всю ніч відвідували одна по одній беріг і гойдали тілом туди й сюди при срібнім місячнім сяєві. Коли настав ранок, тіло розпухло і посиніло: лежало напівприкрите піском.

Засяло сонце, а тіло лежало спокійно, непомічене ніким, хиба тільки незчисленними малими соторіннями, що повзали незграбно хитаючи в повітрі довгими клешнями. Швидко одно з них виповзло на обличе і вчепило ся клешнями в губи; і інші приповзли швиденько на сю добірну здобич. Добірну, бо хиба ж для утворення тіла ван-Ренселяра не зберало ся протягом сорока років по всій землі самі добірні і дорогі речі? Пригадайте бочки чудового вина, яке вливало ся в нього! Пригадайте черепах, дичину, птахів, смашні пряні соси, солодощі — всі ці меню на рожевім оксаміті з добірними французькими назвами.

Хиба тисячі людей не працювало що дня, щоб приготувати ці речі і подати їх на кришталі та сріблі сьому коштовному тілу, одягнути його, дати притулок, зрівняти всі його стежки на

сам світі? А тепер воно лежить на піску, і його зідає безліч голодних крабів.

Настав другий день, і вже по обіді два човни рибальських плывли повз і один з рибалок помітив тіло. Причалили, гукнули на другий човен, що мабудь розбив ся корабель і треба його пошукати і вийшли на берег подивити ся. Підійшли до тіла, чи того, що мусило бути тілом. Одіж була майже ціла і один обдививши ся кешені витяг попереду чудовий золотий годинник, що колись заплачений був у Женеві 1800 доларів. Се зацікавило його і став швиденько далі шукати; знайшов гаманець, повний грошей і картки — замашені, брудні; на них ще можна було прочитати написане, і рибалка закричав: Боже, се Роберт ван-Ренселер!

— Хто се такий, Роберт ван-Ренселер? — спитав здивовано другий.

— Ніколи не чув про нього? Е, сеж найбагатійша людина в країні, — одповів перший і з пошаною глянув на тіло; але товариш його лише коротко сказав:

— Хто-б він не був, але смердить він як чорт!

А другий човен швидко повернувся, щоб п'євідомити про розбиті «Комети» і про те, що знайдено ще кілька тіл. За кілька годин чутка дійшла до Нью-Йорка викликавши нову паніку на Вол-Стріті і страшний сум в осиротілій родині нещасного міліонера. Увечорі газети оповістили, що «останки» Роберта ван-Ренселя привезе спеціальний потяг до Нью-Йорку. Останки зустрінуто було пишно, як і годило ся. А за два дні відбулося пишний, багатий похорон, описання якого можна було б навести з газет, але від сього затягло ся б оповідання. Досить сказати, що церемонія відбула ся в великий церкви. пятого Августа і що увесь цвіт столиці був на ній Велебний доктор Летюс Спрай виголосив найкрасномовнійшу з своїх проповідей на тему: «блаженні міліонери, бо вони наслідували землю і не можна відібрati її від них».

КНИЖКИ ПРО ТЕПЕРІШНУ ВЕЛИКУ СЪВІТОВУ ВІЙНУ

І КНИЖКИ ПРО ВІЙНИ З ЧАСІВ ДАВНІЙШИХ
ВЖЕ ВИЙШЛА З ДРУКУ НОВА КНИЖКА. - Г. Ф. СЕМЕШКО.
»В ЧАСИ ВІЙНИ«

(Хроніка з життя засланців на Сибірі в часі сеї страшної війни).	
Книжка видана накладом Української Федерації Соціалістичної Партиї в Америці, містить 96 сторін друку, ілюстрована многою малюнками.	
— Ціна.....	40ц
Велика Революція на Остріві Піткейрн.	— Ціна.....
— Ціна.....	10ц
Як Болгари здобули собі свободу.	— Ціна.....
— Ціна.....	15ц
Провидінє Боже все Чувас.	— Інтересне оповідання з часів Паполеонівської війни сто літ тому назад.
— Ціна.....	25ц

НОВІ КНИЖКИ.

З ТЕРЕНІВ ВЕЛИКИХ ВОІН

і РОСИЙСЬКА РЕВОЛЮЦІЯ.

Збірка начерків із життя теперішнього війська і життя козаків; кровавих боїв пізніших ділів і ділів минувшини.

ХОЧЕТЕ ЗНАТИ

Причини і початки революції в Росії; арештовані міністрів; як бувший цар Николай Романов зрезигнував і як випускали людей з вязниць. — Не пожалуйте 50 ц., а ми вищлемо вам сю величезну книжку на 160 сторін з многою образками.

З РОКІВ ВІЙНИ.

Сатиричні Ілюстрації з Європейської Війни. — Оповідання, Відомості і Інформації про Український Гард, про старий край і Америку. — 150 образків. — Ціна..... 30ц

АТЛЯСИ І МАПИ В АНГЛІЙСЬКИХ МОВІ.

Воєнні мапи Європи з королями і з статистикою війська... 25ц
Найновіший Атлас, обирає мапи цілого світу, гарно оправлений. — Ціна \$1.50
Великий Ілюстрований Атлас, кожному потрібний під нинішню пору. — Ціна \$3.00
Кишенковий Атлас Цілого Світа. — Ціна..... 30ц
Кишенкові мапи всіх стейтів і територій Злучених Держав. — Кождий стейт на окремій картці. При замовленні треба подати якого стейту мапу вам вислати. — Ціна однієї мапи..... 25ц

НОВІ КНИЖКИ

Як Чоловік Зійшов на Пана. — Інтересне опогідання В. Будзинського. — Ціна..... 50ц
Перли Шумки та Вигадки. — Зложив Л. Лодатяцький... \$1.00
Оповідання. — О. Стероженко..... 15ц
Оповідання. — П. Куліш..... 15ц

Ruska Knyharnia

848-854 Main St.

Winnipeg, Man.

Що кождий Українець повинен читати

СИЛА І КРАСА, повість В. Винниченка. II. части: Як баба Горбулиха зробила страйк. — Ціна 25ц

РАЙ І ПОСТУП. — Одна з найкрасивіших і важливіших наукових розвідок. Написав Проф. М. Драгоманів. — Ціна.... 40ц

ВАРВАРА УБРИК. — Історична подія з другої половини 19-го століття, котра мала місце в Krakovі в мурах кляштору, законниць Кармеліток. Варвара Убрік була замурована в темнім льоху через кілька п'ять літ аж забоженої. Остаточно поліція впала на слід і виловила тих »спятнів«. Ся історія потрясаюча до глибини душі а перечитавши її кождий довідає ся які то злочини діють ся по кляшторах. — Ціна 40ц

СТРАШНІ ТАЙНИ МОНАСТИРСЬКИХ МУРІВ подані Марією Мовк, монахинею якій вдалось втечі з монастиря. Се найдавніша книжка на українській мові. (Перепід з англійського) Ціна сеї книжки 50ц

МАРУСЯ. (Повість). Написав Гр. Квітка Основяненко.... 25ц

Душа тут обновляється — писав Куліш — вбачаючи пишну красу дівочу і чисте дівоче серце. Се не Маруся в нас перед очима: се напів молодість, се ті дні святі, приспомамятні, як і в нас було красно, чисто і свято в серці. Побачили ми себе в тій дівчині, чистій красою і непорочній серпем, мов глянули в воду на свою молоду вроду, — і як же то нам жити на світі схотілось... Зневіривши всьому шастю, тут ми йому далі знов віру — і здалось нам, що справді рай на землі бувава.

В НЕДІЛЮ РАНО ЗІЛЄ КОПАЛА. — Нев'ячайно гарне оповідання. Написала Ольга Кобилянська. — Ціна 75ц

ХАТА ДЯДЬКА ТОМИ. — Повість з життя муринів в державах північної Америки. Части I. і II. 50ц

ДВІ ДОЛІ. Гарна повість Д. Мордовця. 222 стор 50ц

ПІМСТА ЗА КРИВДУ. — Гарна драма у 5-ох діях зі співами і танцями з повісті Миколая Джеря. — Ціна..... 30ц

RUSKA KNYHARNIA

818-854 Main St.

Winnipeg, Man.

Найновіший і найпрактичіший
РУСЬКО-АНГЛІЙСЬКИЙ ЛИСТІВНИК

або підручник до писання листів в обох язиках — руськім і англійськім — в справах промислових, торговельних і т. п.

З вміщенням вірців різних урядових письм, приписів почтових правил етикети (товарицьких приписів) щоденного життя, контрактів, оголошень, векселів (нотів), правних приписів що до видадання векселів, приповідок і діялекстів гарячія) руських англійських і т. п.

Отсей підручник є призначений особливо до ужитку Українців в Канаді і Сполучених Державах Північної Америки, застосований до потреб і умов їх життя. Того рода листівник є конечно потрібний для Українців в кореспонденції (писання листів з Англійцями і на відворот). Уложеня М. Б. Ясенівський, 288 сторін. Ціна одного примірника 75 ц.

В оправі коштує \$1.00

ПОРАДНИК ДЛЯ ЗАЛЮБЛЕНИХ

або як писати любовні листи і поучене як поводитись в часі кіхання, з додатком любовних віршів, промов, та желань на шлюб. Ціна 35 ц.

ЛЮБОВНІ КАРТКИ з красними українськими любовними віршами, 12 штук 50 ц., 25 штук \$1.00.

ПРОМОВИ І ДЕКЛЯМАЦІЇ на хрестинах, заручинах і весіллю. Ціна одного примірника 10 ц.
Буквар для українських шкіл 25
Читанка для публічних шкіл, ч. II. 39
Методична граматика української мови 40
Історія біблійна, з образками 50

Пишіть по каталюг книжок на адресу:

Ruska Knyharnia

848-854 Main Street

Winnipeg, Canada

Біблія

ІСТОРІЯ БІБЛІЙНА СТАРОГО І НОВОГО ЗАВІТА

aprobowana bl. p. Епископом Кир Сотером.

— Вийшла з друку і можна її у нас набути. —

256 сторін, з 52 образками і картою Палестини.

В твердій оправі коштує лише 60 цт.

ІСТОРІЯ БІБЛІЙНА

Старого і нового завіта на 140 сторін, богато образків. — 40ц.

Книжка ся повинна находити ся у кождій хаті. Як Історія Руси-

України є історією нашої земської вітчини, так Біблія є

історією нашої небесної, вічної рідчини.

АПОСТОЛИ І ЕВАНГЕЛІЯ

На неділі, празники і дні святих цілого року, після уставу св. Греко-Католицької церкви (правдивий передрук краєвого видавництва) потверджено львівським митрополитом. — Ціна..... 50ц.

КАТИХИЗМ.

християнсько - католицької релігії.

ОДОБРЕНІЙ ЦІЛІМ ПРЕОСЬВ. ЕПІСКОПАТОМ.

Сторін 96 і коштує всего 25 цт.

Катехизм — се дорожоказ, що вказує нам дорогу до цілі, до якої ми призначені. — Катехизм потрібний кожному без огляду на вік і стан, а вже пінка руська дитина не може вчити ся добре в школі релігії без Біблії і Катехизму.

Памятка Вінчання.

На прехорошім грубім папері, виконана в 6-х красках. — (До оправи в рамці). Кождий повинен се мати у своїй хаті. — 50ц

Перший Християнський Стінний Біблійний Календар на 1918 р.

З гарними біблійними образками, нумерами і ва кождий день

що іншого гарного з Письма Святого до читання написано. —

Ціна лише 25ц

Псалтир.

На церковно-слов'янський язык з переводом на українськи. — О. А. Бачинський. — З поясненями в оправі \$1.50

ПСАЛТИРЯ РОЗШIРЕНА

В дусі християнської молитви і церковного богослужіння. — А.

Слюсарчук. — Ціна..... \$2.00

Християнська Апольогетика. — Ціна..... \$1.50

Ruska Knutharnia

848-354 Main St.

Winnipeg, Man.

„ЩЕ НЕ ВМЕРЛА УКРАЇНА“.

Хто ще немає збірника народних і патріотичних пісень,
нехай не пожалує пару центів і замовить собі

ЩЕ НЕ ВМЕРЛА УКРАЇНА“

150 найкрасших патріотичних пісень на фортепіано; I. частина музика, II. частина текст. Зложив Д. Січинський. В мінній опр. 3.00

1. НОВИЙ ЗБІРНИК 65 РІЖНИХ ТАНЦІВ, українських і
других націй, як українські козачки, польські, танці російські,
єврейські, болгарські, мадярські чардаші і много інших — на
скрипку, мандоліну, корнет і клярнет. — Ціна 60ц

2. ЧУДОВИЙ ЗБІРНИК 300 КАВАЛКІВ РІЖНОРОДНИХ ПІ
СЕНЬ І ТАНЦІВ українських і других націй, як польські, коло-
мийки, вальси, танці польські, єврейські, болгарські, румунські,
мадяроські, угорські чардаші і много інших — на скрипку, кор-
нет, мандоліну і клярнет. — Ціна 1.60

ДО НАБУТЯ є ТАКОЖ:

М. КРОПИВНИЦЬКИЙ.

„Де ти бродиш моя доле“

Дует для тенора і барітона з акомпліємантом піана.
У великім форматі. — Ціна 40ц

Ф. КОЛЕССА.

„ВУЛИЦЯ“

на хор мішаний, мужеський і сильський.
У великім форматі. — Ціна 75ц

Наша Дума.

Українсько-Руські народні пісні для хору.
Накладом Руської Книгарні. — Ціна 1.50

Школа на скрипку.

Самоучитель в українській мові. Найлекший спосіб вивчити ся
самому грати на скрипці без помочі учителя. — Ціна .. 1.50

СОКІЛЬСКИЙ УКРАЇНСЬКИЙ СПІВАНИК з НОТАМИ

Всякі пісні під нотами котрих нема в інших співниках. О. Ниж-
жаковський 60ц
В оплаві 85ц

Церковні пісні з нотами 50ц

RUSKA KNYHARNIA

848-850 Main St.

Winnipeg, Man.

